

ELŐSZÓ

Kedves Hallgatók !

Ez a történelmi kivonat Száray Miklós, Történelem 11. Új Forrásközpontú Történelem sorozat tankönyve alapján készült, mely tankönyv az Oktatáskutató és Fejlesztő Intézet gondozásában jelent meg 2015-ben./ Raktári szám: /NT-17342/

A tankönyv igazodik a középszintű érettségi követelményekhez.

Összeállításom felépítése egy-egy számozott lecke tartalmának lényegét foglalja össze egy oldalon, a szövegben előforduló kötelező évszámokat, történelmi színhelyeket, fogalmakat, történelmi személyeket más-más színnel emeltem ki és húztam alá.

A kivonat alapján állítjuk össze az osztályozó vizsga írásbeli dolgozat kérdéseit.

Az a tanuló, aki részletesebben akar elmélyedni a tematika tanulmányozásában, vegye meg a fent nevezett tankönyvet, hogy ne csak lexikális tudással, hanem a forrásanyag tanulmányozásával is gyarapítsa látókörét.

A tematika hat témakörre osztható. Az első témakör az egyetemes történelemmel kezdődik, ami a XIX. század második felétől tartalmazza az eseményeket. A forradalmakat és a szabadságharcokat felváltják a nemzetállamok születései, ezzel a középkori birodalmak eltűnnek a térképről.

A harmadik és negyedik témakörben folytatódnak az események a nagy világháborúval, és következményeivel a két világháború között. Az utolsó témakör a II. világháborúval zárul.

A második témakörben a magyar történelem eseményeivel ismerkedhetünk meg, mely az önkényuralmat, és az azt követő dualizmus korát tartalmazza. Az ötödik témakör a két világháború közötti Horthy-korszakkal folytatódik.

A történelmi változásokat jól szemlélik a forrásanyagban lévő korabeli dokumentumok, portrék, táblázatok diagramok, grafikonok térképek, amikből egy - a leckét legjobban kifejező - ábrát mellékelek.

A négy konzultációhoz egy-egy ellenőrző feladatsort mellékelek.

Kitartó szorgalmat és erőt kívánok a történelem tanuláshoz !

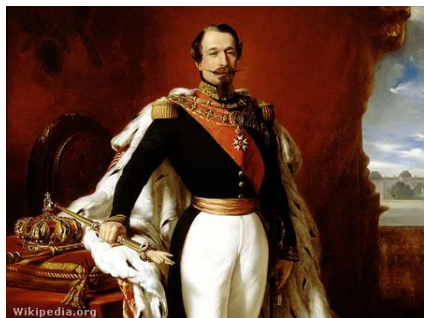
Urbán Marianna

Történelem szakos tanár

1. A forradalmakat felváltó hatalmi politika

A XIX. Század második felében Nyugat-Európában tőkés, polgári társadalmak alakultak ki, és virágzásnak indultak

A Cári Oroszország és az Oszmán Birodalom feudális kötöttségben élt, Közép-Európára, így Magyarországra is a **feudálkapitalizmus**, vagyis a **torlódó társadalom** volt jellemző.

Franciaországban **III. Napóleon császár** uralkodott, aki diktatúrát vezetett be, a híveivel gyakorolta a hatalmat, de látszat demokráciát hirdetett / minden társadalmi réteg érdekeit egyszerre kívánta szolgálni, hogy a konfliktust elkerülje, és zavartalanul uralkodhasson felettük./

Bonaparte Napóleont tartotta követendőnek. Bevezette a napóleon kultuszt, a francia nemzetet dicsőítette területszerzéssel, katonai sikerekkel.

A császárság bukásának oka a Német Császárság létrejöttében volt keresendő.

A Krími háború / 1853-1856/

Szevasztopol ostroma (1854 szeptember – 1855 szeptember)

A **szevasztopoli** orosz flottabázist megtámadta a török, aki mellé a nyugat-európaiak is felsorakoztak, a Habsburg Birodalom nem az oroszokat támogatta, hanem a nyugatiakat / angol, francia/, és megszerezte **Havasalföldet** és **Moldvát**.

Az orosz vereség következményei

A cár **reformokat** vezetett be a birodalomban/ jobbágyfelszabadítás, tőkés gazdaság beindítása

Románia létrejötte

A krími háború következményeként jött létre: a nyugatiak a török és az orosz erőket egy **ütközőállammal** akarta elválasztani. Ez az ütköző állam lett Románia, mely Havasalföldből és Moldvából állt.

Romániában nagyszámú cigányság élt, akiket ebben az időben felszabadítottak a rabszolga sorsukból, így szabadon elvándorolhattak többen az OM-M és Oroszország felé.

2. Az olasz egység megvalósulása

Hatalmi játszma az egységes Itáliáért

Itália széttagolt terület volt, nem volt egységes / Velence, Lombardia osztrák fennhatóság alatt állt, a legerősebb királyság a Szárd, melyhez Piemont és Szardinia tartozott, a Pápai állam független volt, a Nápolyi Királyság francia befolyás alatt állt.

Szükség volt az egységes olasz nemzetállam kialakulására / a gazdasági egységet a nemzeti piac, a politikai egységet egy erős központi állam valósíthatta meg.

Az egyesítés először dinasztikus úton ment végbe, a Szárd Királyság vezetésével.

A király miniszterelnöke Cavour, aki felismerte az ipari forradalom jelentőségét, és elterjedését Itáliában, híve volt a nemzetállamnak, és mindezek megvalósítása érdekében felhasználta a nagyhatalmak támogatását, és a hazai forradalmi erőket Garibaldi vezetésével.

Ausztria ellen indított háborút, hogy Lombardiát és Velencét felszabadítsa uralmuk alól.

Ezért III. Napóleon francia császárt hívta segítségül, fejében Savoyát és Nizzát ígérte neki.

A szárd - francia – osztrák háború Solferinónál osztrák vereséggel végződött. Eredmény: a Szárd Királyság egyesítette a közép-itáliai kis államokat.

Garibaldi szabadságharca

Garibaldi támadást indított a Nápolyi-Szicíliai Királyság ellen, és megdöntötte azt./népfelkelés.

Cavour a szárd királyi sereget Nápolyba küldte, hogy ott egyesüljön Garibaldi seregével. Cavour tehát nemcsak a nagyhatalmakat állította oldalára, / III. Napóleon/ hanem a népi erőket is.

Eredmény: Róma és Velence kivételével egész Itália egyesült.

Itália szövetséget kötött a poroszokkal, az osztrákok ellenségével, és amikor a poroszok legyőzték az osztrákokat a német egyesítést szolgáló háborúban, Königratz-nél, a békekötésnél az olaszok megkapták a még Ausztria kezén lévő Velencét. Ez után az olaszok a német-francia háborút is kihasználva, bevonultak Rómába.

Eredmény: egységes nemzeti piaccal, egységes politikai irányítással Róma központtal létrejött az olasz nemzetállam.

3. A német egység létrejötte

A német gazdaság növekedése

Az ipari forradalom elterjedt, főképp Poroszországban /Ruhr-vidék, Szilézia/. A porosz ipar nagy léptekben fejlődik/ vas-és acélgyártásban a munkások száma a duplájára nő,a gépgyártásban több mint háromszorosára, a vegyipar is beindul /. A gazdasági növekedés politikai erősödést hozott ,tehát a porosz királyság fogja véghez vinni a német területi egyesítést.

Ausztria és Poroszország versengése

A német területek széttagoltak voltak. Nem volt egységes pénz-és mértékegység. Ez a nemzeti piac kialakulását gátolta. Nem volt egységes politikai hatalom. Ezért Itáliához hasonlóan szükség volt a területi egyesítésre, és a nemzetállam megteremtésére.

Az osztrák Habsburg –ház és a porosz királyi ház is szerette volna kezébe venni az egység megteremtésének vezetését.. Ezért két tervet születt az egység végrehajtására: kis német egység porosz vezetéssel, Ausztria kizárásával - nagy német egység osztrák vezetéssel. A kis német egység tervete valósult meg. Dinasztikus megoldásokban gondolkoztak.

Bismarck hatalmi játszmája

Bismarck Vilmos porosz király „Vaskancellárja” volt .Ő vette a kezébe az egyesítés irányítását. Politikai hitvallása az volt, hogy a kor nagy kérdéseit nem lehet tárgyaló asztal mellett megoldani, csak vérrel és vassal, tehát háborúval. A háború előkészítése érdekében bevezette a hadseregreformot. / általános

hadkötelezettség, katonai kiképzések, mozgósítások,hátultöltős puskák/

Az angolok nem ellenezték a német egység létrejöttét porosz vezetéssel. A német területekkel szomszédos három nagyhatalom / Franciaország, Habsburg Birodalom, Oroszország/ viszont ellenezték, mivel riválist láttak bennük. Ezért Bismarck az oroszok jóindulatát kereste, az osztrákok és a franciák ellen pedig külön-külön háborút tervezett.

A porosz-osztrák háborúban a megreformált, ütőképes porosz sereg legyőzte a gyenge osztrák sereget Königratz-nél. Eredmény: Poroszországhoz csatolták az északnémet államokat, így létrejött az Északnémet Szövetség.

4. Az ipari forradalom újabb hulláma

Az első és a második ipari forradalom				
	I. ipari forradalom		II. ipari forradalom	
energiaforrás	szén		szén	
erőgép	gőzgép		gőzgép	
			robbanómotor	
			villanymotor	
üzemméret	kis	nagy	közepes	nagy
szükséges tőke	kis	közepes	közepes	nagy
a találmányok alkotói	mesterek tudósok		mesterek tudósok	
	szabad verseny kora		monopóliumok kora	

A klasszikus értelemben vett ipari forradalom a gőzgépek kora volt, a **XIX. Sz. második felében** új hullám söpört végig.

A fejlődés motorja a **nehézipar** /vasipar, gépgyártás, vegyipar, / A **fejlesztések** az újabb **tudományos eredményekhez** kötődtek. Az iparban és a bankokban felhalmozódott **hatalmas**

tőke segítette az újítások ipari alkalmazását.

Az ipar

A század végére az energiát még mindig a szén jelentette, de már a vas alapanyagot egyre sűrűbben váltja fel az acél, melyet hatatosabb kohókban állítottak elő / Bessemer, Thomas,

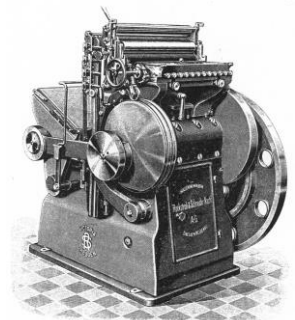

Martin /. A korszak új energiaforrása a **kőolaj**, új erőgépe a **belsőégésű motor**. A vegyiparban kőolajat finomítanak. Kialakul az autógyártás és a repülés. A legnagyobb autóvállalkozás **Ford** kezében volt. A gépkocsi luxus terméknek számított, de később a tömegtermelése is létrejött. A XX. Sz. végén elterjedt az **elektromosság**. A villamos árammal megoldották a világítást. **Edison** izzólámpája /. Létrejött a **hírközlés** fejlődése/ **Bell** telefon, **Marconi** drót nélküli távírója /

A korszak találmányai lehetővé tették a munkaszervezés átalakulását a három műszakos termelésre és a futószalag működésére. A belsőégésű motor az autó és a repülő gyártását tette lehetővé, a dinamit feltalálása a bányászatot, a vegyipart és a hadiipart forradalmasította. A tömegtermelés továbbra is nő, és ennek függvényében a fogyasztás is.

Új iparszervezési módszerek

A szabad versenyben erősebbek tudtak csak beruházni, mivel hatalmas tőke kellett hozzá, megtehették, hogy több vállalkozást olvasztottak magukba/ **tőke koncentráció**/. A bankok is betársultak a vállalkozásokba / **fináncsőke** /. A nagyvállalatok szövetségbe tömörültek, azaz **monopóliumokat** hoztak létre, ami akadályozta a szabad versenyt. Ezért a szabad versenyes kapitalizmust felváltja a **monopól-kapitalizmus**.

5. Népesedési folyamatok és a polgári állam jellemzői

Demográfiai folyamatok

Az ipari forradalom hatására a **népesség** gyorsan **növekedett**. A gyárakban így nőtt a munkásság száma, és a katonaság is gyarapodott.

Nyugaton a városiasodás következtében a születések aránya csökkent. A **demográfiai robbanás** kelet felé haladt. Ennek következménye a **kivándorlás** az USA-ba.

A városiasodás

A falvakban egyre kevesebb lett a megélhetés, ezért városokba vándoroltak. Az embereket vonzotta a **nagyvárosi életmód**. A

2. ábra. Weidmann-féle gőzmotoros kocsik.

nagyvárosok negyedei feladatkörök szerint egyre erősebben elkülönültek egymástól. Az egyes etnikai népek elkülönülve éltek a városok különböző pontjain / szegregáció / Az egykori városmagok kereskedelmi központtá váltak. Ezeket ipari és lakónegyedek vették körül. A lakóhely és a munkahely elkülönült egymástól, így kialakult a **tömegközlekedés**.

A polgári állam jellemzői

A nemzetállamok polgári jellegűek voltak. A nemzetállamok nemzeti alapon szerveződtek, ezért nemzeti identitás tudatot/ azonosság / követelt állampolgáraitól. Az állampolgároknak biztosította az **alkotmányos szabadságjogokat** /nőtt a választójoggal rendelkezők száma /

A **polgári állam** az élet valamennyi területét az irányítása alá vonta. / pl. bürokrácia, amelyben a hivatalnokokat az állami költségvetésből kellett eltartani, tehát növelni kellett az állami bevételt./

Az állam új feladatai

Erősödött az oktatás állami ellenőrzése / tantervek, tananyag, iskoláztatás, tanárképzés /.

Tömeges állami oktatás rendszere jött létre az óvodától az egyetemig. A szakképzettek száma növekedett a termelésben. Felszámolták az **analfabétizmust**. Kialakult az **állami anyakönyvezés** / születés, házasság, temetés /, megtörtént az állam és az egyház szétválasztása, így az egyház szerepe drasztikusan csökkent. Állami felügyelet alá került az **egészségügy**. / tiszta ivóvíz, személtakarítás, járványok elleni védekezés /

Az állam beleszólt a munkáltatók és a munkavállalók viszonyába. Igyekezett a munkavállalók jobb helyzetét biztosítani. / betegség és baleset biztosítás, öregségi és rokkantsági nyugdíjak .

6. A hármasszövetség létrejötte

A három császár szövetsége

A német egyesítés után Bismarck a francia visszavágástól tartva Franciaország elszigetelésére törekedett. Bismarck a **porosz – orosz** együttműködést sürgette, így létrejött a **három császár szövetsége** az **OMM**-mel együtt. A korábban létrejövő Szentszövetségben is ők működtek együtt. Oroszország és az OMM /Osztrák-Magyar Monarchia / között viszont **érdekellentétek** voltak, mivel mind a két hatalom a törököktől felszabadult Balkánon akart terjeszkedni. A terjeszkedés oka az Oszmán-Török Birodalom hatalmának megszűnése a Balkánon. A balkáni kis államokat/ Görögország, Szerbia, Montenegró, Románia/ felhasználták saját céljaik elérésére

A Keleti kérdés és az 1877-1878-as török – orosz háború

A török szultán elutasította Bosznia-Hercegovina és Bulgária **autonómiáját**/ területi függetlenség/. Kibört az **orosz-török háború**, melyben az oroszokat a szerbek és a románok támogatták a Balkánon. A háború a **San Stefanó-i békével** zárult, melyben a törökök lemondtak a Balkánról.

A Berlini Kongresszus

A nagyhatalmak a kongresszuson nem ismerték el az oroszok befolyását a Balkánon, így jelentős területet a kezükön hagytak. Az OMM megszállta Bosznia-Hercegovinát.

Bismarck belátta, hogy ezek után az oroszokat nem tudja szövetségesként megtartani, így fellazult a három császár szövetség.

A Kettős és a Hármasszövetség létrejötte

A berliini kongresszuson **Bismarck** és az OMM külügyminisztere, **gróf Andrássy Gyula** előkészítették a német és az OMM szövetségét. A németeknek ez támaszt jelentett a franciákkal szemben, az OMM-nek pedig az oroszokkal szemben/ **Kettős szövetség** /.

A kettős szövetség kibővült **hármasszövetséggé 1882**-ben, melyhez az olaszok csatlakoztak, mivel ők is szembekerültek a franciákkal a gyarmatokon.

Oroszország keletre fordulása

Az oroszok szövetség nélkül maradtak a krími háború és az orosz-török háború veresége után, ezért Közép-Ázsia felé fordult terjeszkedni. **Afganisztánt** elérve, szembetaláltak magukat az indiai területeket féltve őrzött angolokkal. A két fél megállapodott, és Afganisztánból **ütközőállam** lett az orosz birodalom és az angol gyarmatok között.

Az orosz távol-keleti hódítás fénypontja a **vlagyivosztoki kikötő** megszerzése lett. Moszkvát összekötötték Vlagyivosztokkal a **transzszibériai vasúttal. Mandzsúriáig** jutottak el.

7. Az USA felemelkedése

Az őslakók visszaszorulása

Az indián népesség drasztikusan csökkent, melynek okai : Európából behozott betegségek, földjük elvétele. Legtöbbjüket rezervátumba kényszerítették.

Észak és Dél ellentéte

A bevándorlók milliói jutott földhöz a XIX. Sz. első felében.

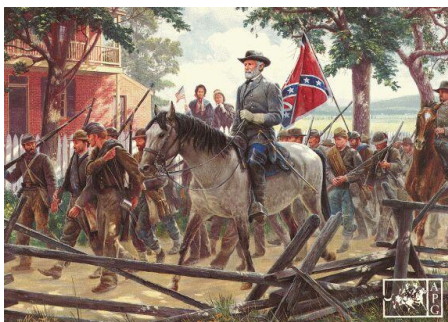
A keleti partvidéken beindult az ipari forradalom. Gyárak, ipari központok jöttek létre. A gyári munkásság száma rohamosan nőtt. Vasutak épültek, a **farmer gazdálkodás** fejlettsége lehetővé tette a belső piac bővítését.

A nemzetközi kereskedelemben mezőgazdasági terményekkel kapcsolódtak be. / Északról búzával, délről gyapottal /. Észak és Dél gazdasága eltérő volt : északon gyárvárosok, gyárak, vidéken farmer gazdálkodás. Délen **ültetvények** voltak rabszolgatartással. Északnak az lett volna az érdeke, hogy a déli gyapotokat Amerikában dolgozzák fel, és Dél vegye meg az északiak iparcikkeit. Ezért az északiak **védvámrendszert** akartak, dél pedig az európaiakkal **szabad kereskedelmet** folytatott.

Észak és dél ellentétét az újonnan benépesülő nyugati területek csatlakozása élezte ki. Az Unióba való felvételkor el kellett dönteni, hogy engedélyezi –e számukra a rabszolgatartást. Ez ugyanis meghatározta, hogy az ültetvényes államok gyarapodnak, vagy a farmer gazdálkodás .

A polgárháború /1861-1865 /

Az északiak megalapították a **Republikánus pártot**, amely fő programja a rabszolga felszabadítás volt. Az 1860- as elnökválasztáson a republikánus **Lincoln** győzött, ezért 11 déli állam kilépett az Unióból, mivel nem akarták a rabszolgáikat felszabadítani. Északon 22 millió lakos volt, és bevezették a hadkötelezettséget.

Délen 9 millió lakos volt, ebből 3,5 millió néger. Az északiak döntő győzelmet arattak **Gettysburg-nél** , ahol ma a helyszínen működő Nemzeti Parkban emlékezhetnek erre az eseményre az ide látogató turisták. Lincoln elnöklete alatt bevezették a **telepítési törvényt** ,mellyel a farmereket és az újabb bevándorlókat akarták megnyerni, mivel jelentős parcellát kihalóthattak a

nyugati „szabad” földekből. 1863-ban felszabadították a rabszolgákat. A kivált déli államokat vissza kényszerítették az Unióba, hogy végrehajtsák a rabszolga felszabadítást. Ezzel a felszabadítottak elindultak az északi államokba, hogy gyárakban munkát találjanak. A déliek ezt nem vették jó néven, így létrehoztak egy terrorakciót végrehajtó titkos szervezetet /Ku-Klux-Klan /. Lincoln gyilkosát is a déliek bérelték fel.

8. A gyarmatosítás újabb hulláma

A gyarmatosítás újabb vonásai

A gyarmatok birtoklása a gazdasági fejlődés egyik forrásává vált. A régi nagyhatalmak hatalmas gyarmatokkal rendelkeztek. A Brit Birodalom az első számú gyarmattartó birodalom volt. A friss, új nagyhatalmak/Németország, Olaszország, USA/ is bekapcsolódtak a gyarmatszerzésekbe, de mérsékeltebb eredménnyel. A régi nagyhatalmak még gyorsabb ütemben folytatták terjeszkedésüket. Megindult a **gyarmatokért folyó harc** / a világ területi újrafelosztása /, ami az I. világháborúhoz vezetett.

Nagy-Britannia és gyarmatbirodalma

A férfiak számára bevezették az általános szavazati jogot. **Politikai váltógazdaság** alakult ki, mivel csak két párt működött a parlamentben, azaz vagy a liberálisok/whigek/, vagy a konzervatívok / toryk/ váltották egymást a hatalomban. A Munkáspárt megerősödött, ennek

köszönhetően munkásvédelmi törvényt hoztak

A britek legértékesebb gyarmata **India** volt / a brit korona ékköve /. A britek tönkretették az indiai kézműipart. A britek angliai gyárainak gyapot kereslete megnőtt, így a gyarmatról oda szállították. Az indiai gabonatermesztést elsorvasztották, így nagy éhínség ütötte fel a fejét. A helyi felkelések leverése után a britek vették át az igazgatást, közvetlen Angliához került a gyarmat/ koronagyarmat/ India kormányzása nem kötött le jelentős angol erőket, mert a helyi vezető réteget is bevonták. Ezek fiait európai iskolákban tanultak, így egy angolbarát indiai értelmiség alakult ki. **Kanada** és **Ausztrália domínium** lett. Afrikában **Kairótól Fokföldig** befolyást szereztek, melyet vasúttal kötöttek össze.

Franciaországot a német erőknek való visszavágás / **revans**/ kötötte le, így nem folytatta tovább a gyarmatosítást. Megelégedett Észak-Afrikával. **Indokínában** megszilárdította helyzetét. Nagy tervüket, az Atlanti-óceántól a Vörös-tengerig nem sikerült megvalósítani.

9. Az egyenlőtlen fejlődés- az Antant létrejötte

Az egyenlőtlen fejlődés

A friss, új hatalmak /Német Császárság, USA/ később kapcsolódtak be az **ipari forradalomba**, viszont már korszerűbb technikát alkalmaztak, mint a régi, centrum hatalmak/Anglia,Franciaország. Így gyorsabban fejlődtek. A XX. Sz. elejére az USA a világ első gazdasági hatalma lett, Németország a fontosabb ipari mutatókban elérte Nagy-Britannia részesedését a világgazdaságból. Az USA és Németország az ipari forradalom új hullámának iparágaiban /elektrotechnika, vegyipar/ mind mennyiségben , mind technológiailag fölénybe került. Az **egyenlőtlen fejlődés** a **világ újraelosztását** követelte. /**imperializmus**-birodalmak/

A késve érkező Németország és gyarmatai

Bevezették az **általános választójogot**. A császár befolyása erős. A császár halála után **II. Vilmos** került hatalomra, menesztette **Bismarckot** , és új külpolitikai irányt vett fel: gyarmatokért való küzdelem. A fekete Afrikában három jelentős gyarmatot hozott létre/**Kamerun, Délnyugat-Afrika,Német Kelet-Afrika**

Az USA világpolitikai tényezővé válik

Az amerikai kontinens kiaknázatlan területeit vette birtokba. Nem gyarmatok megszerzésére törekedett, mint az európai hatalmak, hanem gazdasági befolyás biztosítására. Így **Kínában** sem akart saját területet, hanem meghirdette a **nyitott kapuk elvét**. /Egész Kínára kiterjedő szabad kereskedelem /

A modernizáció útjára lépő Japán

Az USA Japánt is nyitott kapuk elvére kötelezte. Arra kényszerítette, hogy szabad kikötőt nyisson a kereskedelem számára. Japán átvette az ipari forradalom vívmányait, a társadalom struktúrája is kedvező volt,így megerősödött a magántulajdon. A **Meidzsi-reform** megszüntette a régi rendszert, kialakult az ipari forradalom, tőkés rendszer, polgári alkotmány, európai szabályok, európai öltözet, tankötelezettség, általános hadkötelezettség, terjeszkedő külpolitika a nyersanyagokért /

Orosz-Japán háború/1904-1905/

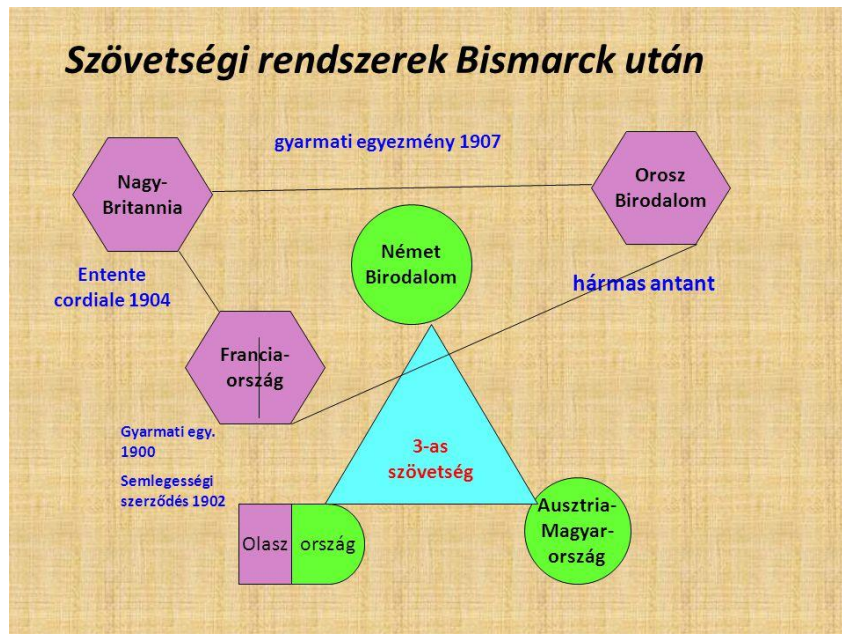
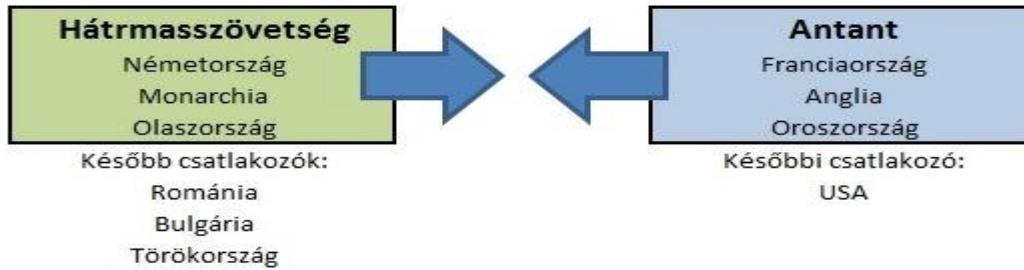
A japánok megszerezték **Mandzsúriát**, és a térségből kiszorították az oroszokat.

Az Antant kialakulása

Orosz-francia szövetség jött létre./az oroszoknak és a franciáknak nem volt szövetségese a hármasszövetség ellen. Az oroszok támogatták a franciákat a németekkel szemben, akik elszigetelték őket. Később létrejön az **angol-francia szövetség**/a franciák lemondtak a gyarmatosításról, és az angolok gyarmatait elismerték, az angolok felhagytak a német

támogatással. Végül létrejött az angol-orosz szövetség is/ az angolok közeledtek az oroszokhoz az erősödő német hatalom miatt, és az oroszok ázsiai meggyengülése miatt a japánoktól. Így nem láttak már komoly ellenfelet az oroszokban Ázsiában, akik nem veszélyeztették az angol gyarmatokat.

Így létrejött a hármasszövetséggel szemben a hármis antant/ 1907/

10. Társadalmi kiegyezés felé nyugaton, és az ellentétek felé keleten

A társadalom átalakulása

Nyugat-Európában a XIX. Sz. első felében a gyári munkásság száma emelkedett. A XIX. Sz. második felében az alkalmazotti rétegek és a középosztály gyarapodott. Ennek háttere a kereskedelem, a szolgáltató ágazatok és az oktatás bővülése volt.

Közép- és Kelet-Európában a két ipari forradalom közel egy időben jelentkezett, ezért még a régi, feudális rendszer megmaradt, és mellette megjelent az új társadalmi szerkezet, mely egymással összefonódott /torlódó társadalom /

A munkásmozgalom irányzatai

A munkásság jelentős társadalmi tényezővé vált, jól szervezhető volt, ezért több munkásmozgalmi irányzatot követett. Jelentős munkáspártok jöttek létre. A marxizmust elfogadó pártok **Párizsban** létrehozták a II. Internacionálét. Életkörülményeik javultak, nyugaton a marxizmust felülvizsgálták, így forradalom helyett parlamenti választásokat akartak megnyerni és általános, titkos választójogért és szociális vívmányokért szálltak síkra.

A keresztényszocializmus kibontakozása

XIII- Leó pápa a világ változásaival megbékélő, s az egyház számára új utakat mutató pápa volt, ez által az egyház nyitottabbá vált, támogatta az egyház szociális munkáját, és keresztény szakszervezetek létrehozását. Ezekből a tevékenységekből bontakozott ki a keresztény szocialista mozgalom.

A bolsevizmus

Az orosz reformok meghozták a gazdasági fejlődést, így a munkások jobb körülmények között éltek, de csak néhány nagyvárosban, ahol megalakult az Oroszországi Szociáldemokrata Munkáspárt. Az egyszerűbb, rossz körülmények között élő párttagok viszont a radikalizmus irányába mozdultak el. A **Lenin** vezette bolsevikok / többségben lévők/ mellett létrejöttek a mensevikek/ kisebbségben lévők/

Az 1905-ös forradalom

Az orosz-japán háború veresége miatt a városokban sztrájkok jöttek létre. **Pétervárott**, a **Téli Palota** előtt összegyűlt tömegbe a hatalom belelővetett. **II. Miklós** cár ennek hatására reformot jelentett be. A dumát törvényhozó testületté nyilvánította. Végül a cár visszatért a régi állapotokhoz. Ezért Lenin kidolgozta a permanens/ folyamatos/ forradalom elméletét. Moszkvában kirobbant a felkelés, amit a katonaság vérbe fojtott, de a bolsevik párt erősödött

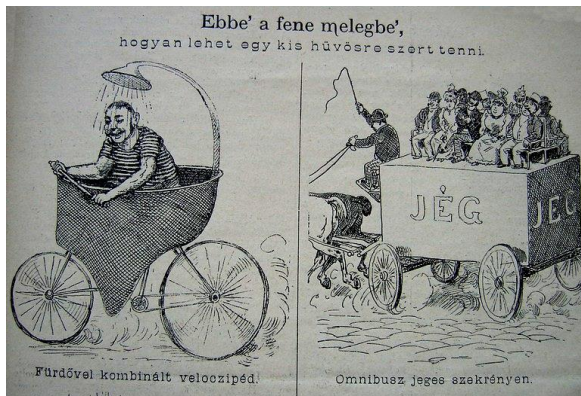
11. Mindennapok a boldog békeidőkben

Boldog békeidők

Az elnevezés abból fakadt, hogy évtizedekig nem volt háború a német egyesítés után egészen az I. világháborúig. A II. ipari forradalom újabb vívmányai növelték az életszínvonalat. A szabadidő megnőtt, mert korszerűbb gépeket alkalmaztak a gyárakban, szolgáltató iparban közlekedésben /bicikli, autó repülő /.A politikai téren megjelent az alkotmányosság, kiszélesedett a választójog

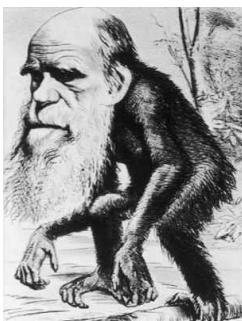
A modern sport megszületése

Kialakulásának oka az egészséges életmódra vágyás, a sport versenyszerű művelése, amely a viszonylagos jólétnek, és a növekvő szabadidőnek volt köszönhető. Egyre több társadalmi réteg engedhette meg magának a sportolást. A legmagasabb életszínnel rendelkező Angliából indult ki ez a folyamat. Egyre több sportág jött létre. Ebben az időben

született meg az újkori olimpia eszméje. Az első olimpiát Athénban rendezték meg. Az antik görög világ eszménye újjászületett, vagyis a test és a szellemi kultúra egysége. Az olimpia az összetartozó erőt növelheti a korábban ellenséges nemzetekkel. A profi versenyzőket kizárták

A tudományok fejlődése

Darwin megfogalmazta az evolúció elméletét./ az élőlények a környezethez való alkalmazkodás során a létért való folyamatos küzdelemben nyerték el mai tulajdonságaikat /
 A szociáldarwinizmus/ Darwin elmélete hatott a társadalomtudományokra is, mely szerint a természetes kiválasztódást, vagyis a létért folytatott küzdelmet a nemzetekre, emberfajtákra, társadalmi csoportokra is lehet alkalmazni/ A történelemben sikeres népeket az evolúció győzteseként állították be, vagyis felsőbbrendűnek ítélték meg, ezzel indokolták a gyarmatosításokat is. Az ott élő népeket alacsonyabb rendűnek vélték, és azt tartották, hogy csak a magasabb rendű nép tudja őket kormányozni.

A kiábrándulás filozófiája

Az emberek hittek a fejlődésben, abban, hogy a tudomány és technika fejlődése majd megoldja a gondokat. A magán gondok nem oldódtak meg, ezért megjelent a kiábrándultság érzése/dekadencia/. A régi értékek eltűntek, de az újak nem pótolták azt. Egyre többen tudtak írni-olvasni, beindult a tömeg kultúra, amely a régi, klasszikus kultúrát agyon nyomta.

A művészet válasza

A korszak művészei-mint minden korban újat akartak, szembefordultak a régivel. A művészeti alkotások fogyasztóközönsége kiszélesedett. A megújulni vágyó művészek nem kívánták kiszolgálni a közízlést. A tömegkultúra egyre inkább elszakadt a magas kultúráktól.

A korszak jellemző stílusa a szecesszió/ a képzőművészet egészét átfogja ez a művészet az iparművészettől a festészetig. Hullámzó vonalakat, keleti és népművészetet alkalmaz /

12. Az önkényuralom rendszere

A megtorlás és a birodalmi célok/ Haynau rémuralma 1849-1850/

A bécsi udvar megalázkodónak tartotta, hogy egyedül nem tudta leverni a magyar szabadságharcot, csak orosz segítséggel, így véres bosszút állt rajtunk.

Ezt a korszakot nevezzük **neoabszolútizmusnak**/ új fajta önkényuralom, nyílt katonai diktatúra./ Az ország elvesztette az államiságát, közvetlen kinevezte az udvar **Haynaut**, rémuralma 1849-1850 közé esett.

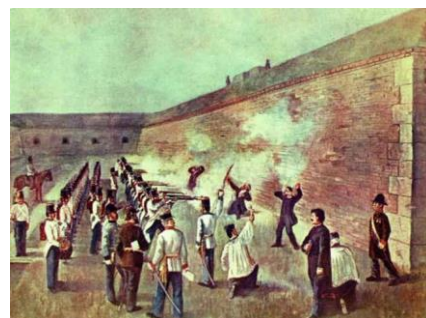
13 honvédtábornokot végeztek ki Aradon / **1849 október 6.** /.

Batthyány Lajost, a forradalmi kormány miniszterelnökét Pesten végezték ki, ma örök mécses jelzi az eseményt.

40 000 honvédet az osztrák hadseregbe

soroltak be, így a magyar hadsereget megszüntették, hogy ne szervezkedjen újra. Az új rendszert támogatók köre a hadseregbe, hivatalnoki rétegre és a birodalmi arisztokráciára szűkült le.

A Bach- korszak / 1851-1859 /

A nyugat nagy felháborodással értesült a sajtóból a véres eseményekről. **Ferenc József** osztrák császár hírnevét féltve, leváltotta Haynaut, és **Bachot** helyezte az ország élére. Ő okulva a hibákból, már burkoltan folytatta tovább az előző politikát.

Őt kerületre osztották az országot, ezzel a vármegyéket eltörölték.

A birodalom érdekeit szem előtt tartva megkezdte a **polgári állam** kiépítését. 1853-ban kiadták az **úrbéri pátenst**, mely az 1848-as törvények alapján felszabadította a jobbágyokat. A földesurak a kártalanítást állampapírokban kapták meg. A nemesség nagy része a súlyos adóztatások miatt csődbe jutott.

A gazdaság és az államháztartás helyzete

A gazdaság fellendült, beindult az ipar fejlődése, amely iparágak a mezőgazdaságból szereztek be a nyersanyagot / élelmiszeripar /

Lefektették az egész birodalom területén a vasút hálózatot, így Magyarországon is, ez birodalmi érdek volt. A magyar gabona iránti kereslet megnőtt. A fejlődés külföldi tőke

beáramlásával valósult meg. Ausztria és Magyarország közötti vámhatár megszűnt, ami ösztönzőleg hatott. A gazdasági fejlődésből a bécsi udvar politikai tőkét akart kovácsolni. De a döblingi elmeintézetben tartózkodó **Széchenyi István** hangoztatta röpiratokban, hogy az osztrákok nélkül is fejlődött volna országunk gazdasága a kereslet megnövekedése miatt.

Az önkényuralom ugyanakkor gátolta a fejlődést, mivel hatalmas apparátussal nyomta el a magyarságot / álló hadsereg, ülő hivatalnok sereg a Bach –huszárok személyében, térdelő papság, csúszó-mászó titkos rendőrség. A külpolitikai katonai kudarcok az olaszoktól és a poroszoktól is bukásra ítélte az önkényuralmi rendszert.

13. Az ellenállástól a megbékélésig

Az ellenállás formái- Nyílt ellenállás

Egyének merényletei az udvar ellen gyakoriak voltak magyar részről. A képen egy egyszerű szabólegény le akarta szúrni az épp sétáló Ferenc József osztrák császárt.

Vörösmarty temetésén hatalmas tömeg gyűlt össze, mintegy tüntetve a rendszer ellen.

Ezek a kísérletek súlyt adtak az ellenállás más fajtáinak

Passzív ellenállás

A magyar köznemesség tekintélyes része Deák Ferenc vezetésével passzív, nemesi passzív ellenállást képviselt. **Deák** alkotmányos alapon utasította el az udvarral való együttműködést, ragaszkodott az 1848-as áprilisi törvényekhez. Ellenállásuk eszközei: adót nem fizettek, a német nyelvet nem beszélték, társaikat nem adták fel, nem vállaltak hivatalt, vidéki birtokaikon elszigetelve éltek. Az ellenállás elbizonytalanította a kormányt, és a köznemesek sem tudták ezt az állapotot fenntartani hosszabb távon.

Emigráció

A forradalom és szabadságharc számos vezetője külföldre menekült, az emigránsok zöme a katonai vereség után hagyta el hazáját. Külföldön a többsége a harc újraszervezésén és folytatásán dolgozott. Az osztrák kormánynak számolnia kellett azzal, hogy az ügy érdekében az emigránsok a nemzetközi konfliktusokat felhasználják a siker érdekében.

Emigránsok: Kossuth, aki **Amerikában** szabad csapatokat akart szervezni, hogy visszatérjen hazájába, és folytassa a harcot. **Klapka György**, Komárom védője a poroszok oldalán légiót szervezett az ország felszabadítására 1866-ban, az osztrák- porosz háború kapcsán.

Az újabszolútizmus kül-és belpolitikai kudarca

Az osztrákok külpolitikai kudarcának okai: az olasz és német egyesítés idején kiobbant háborúkban katonai vereséget szenvedtek/ **Solferino, Königratz** /

Belpolitikai kudarcuk oka: a Bach-rendszer fenntartásához szükséges nagy apparátust / hadsereg, hivatalnokság, titkos rendőrség/ nem tudták anyagilag tovább finanszírozni.

Ferenc József menesztette Bachot, és a konzervatív arisztokrácia felé nyitott. Az ő együttműködésükkel 1860-ban kiadta az októberi diplomát, melyben az 1848-as forradalom

előtti berendezkedést állította vissza. Ennek érdekében újra működhetek a megyék, a magyar államnyelvet visszaállították, és újra összehívhatták az országgyűlést. Ennek ellenére a

magyar önállóságot jelentősen korlátozta. Ezért Deák **aktív ellenállásba** kezdett, és ragaszkodott az **1848-as** áprilisi , forradalmi törvényekhez. Ferenc József uralkodó az októberi diplomát módosította a **februári pátensben**, melyben erősítette a birodalmi központosítást és az alkotmányos vonásokat. A magyar országgyűlés elutasította a februári pátent, mely az ország önállóságát veszélyeztette. Az országgyűlés azonban nem képviselt egységes álláspontot, mivel a Deák vezette **Felirati Párt feliratban**

akarták megfogalmazni álláspontjukat/ elismerte Ferenc József uralmát, de 1848-as alapokon akartak tárgyalni. A **Határozati Párt**, **Teleki László** vezetésével **határozatban** akarták kinyilvánítani a függetlenség követelését. Teleki érezte, hogy nem a pártja fog győzni, ezért öngyilkos lett. Így az országgyűlésben a Felirati Párt szerzett többséget.

A Provizórium /1861-1865 /

Az uralkodó elutasította Deákék feliratát, és feloszlatta a magyar országgyűlést, és a vármegyék működését. Azt hangoztatta , hogy ez az állapot csak átmenet/**provizórium** /.

Azonban egyre elkerülhetetlen volt, hogy az uralkodó és a magyar nemesek kiegyezzenek, **kompromisszumot** kössenek. Ferenc József belátta, hogy a német és olasz nemzetállamok mellett csak egy erős, belső viszonyok mellett tarthatta meg nagyhatalmi állását.

A magyar nemesek pedig már nem bírták a nemesi passzivitást, ezért a többség hajlott a bécsi udvarral megegyezni, mert bennük látták a védelmet az országot körbe gyűrűző nemzetiségekkel szemben.

Deák Ferenc 1865-ben megírta a **húsvéti cikkét**, melyben közli az álláspontot: amennyiben az alkotmányosságot visszaállítják, a birodalom egységének fenntartása érdekében a magyarság hajlandó törvényes keretek között engedni a 48'-as alapból a közös külpolitika, a védelem és az ezek fedezését szolgáló pénzügyek tekintetében. Deák a közös ügyek elfogadását a magyar történelmi alkotmányból , vagyis a **Pragmatica Sanctioból** vezette le. Ferenc József ezt az álláspontot elfogadta, és újra megnyitotta a magyar országgyűlést.

14. A kiegyezés

A kiegyezés megszületése

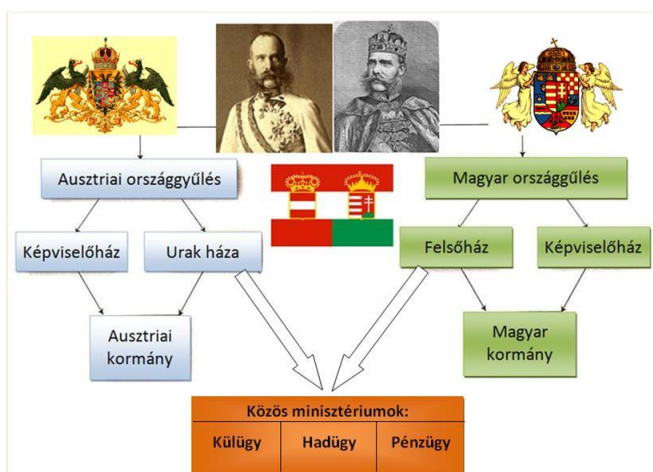
Az osztrák udvar érdeke az volt, hogy birodalma egységes maradjon, és megtarthassa a nagyhatalmi státuszát, a magyar nemesség érdeke pedig Magyarország önállóságának a biztosítása az 1848-as forradalmi törvények alapján. Ezt a két érdeket össze kellett egyeztetni. A megoldás az volt, hogy a **közös ügyeket** kezelő **közös minisztériumba** egyformán 60 főt **delegáltak** mind osztrák, mind magyar részről, valamint a magyaroknak is legyen önálló törvényhozó gyűlése.

A kiegyezésről megállapodás jött létre 1867-ben. Az uralkodó kinevezte miniszterelnöknek **gróf Andrássy Gyulát**, a **független belügyi kormány élére**. Az országgyűlés elfogadta a közös ügyeket tartalmazó **kiegyezési törvényt**. Ferenc Józsefet magyar királlyá koronázták a **budavári Mátyás templomban**.

A Dualizmus államrendszere

A **Dualizmus** elnevezés az **1867-1918** közötti korszak elnevezését jelenti. A kiegyezéssel dualista állam/ kettős, kétközpontú/ jött létre Ausztria és Magyarország államának egyesítésével. / **Osztrák-Magyar Monarchia: OMM**/. Az államforma **kétközpontú**

alkotmányos monarchia lett. A két államnak közös volt az uralkodója, Ferenc József osztrák császár és magyar uralkodó személyében. A közös külügyet, hadügyet és pénzügyet a közös minisztérium felügyelte a közös delegációval. Ennek ellenére a közös ügyekben az uralkodónak jelentős volt a befolyása, mivel a kiegyezés előtt a

mindenkori uralkodóknak volt a **felsőjogkör**. A **császári és királyi hadsereg** viszont teljes körűen az uralkodó kezében maradt. Ferenc József még a kiegyezés egyik fontos feltételének tartotta az **előszentesítés jogát**, bár ezt a kiegyezési törvényben nem fektették le. Az előszentesítés alatt értették azt, hogy a magyar országgyűlés elé csak olyan törvényjavaslatot lehetett terjeszteni, amit már előzőleg az uralkodó jóváhagyott. A két országnak független

országgyűlése és kormánya volt, valamint önállóan vezették a helvi közigazgatást / osztrák tartományok, magyar vármegyék/. Az országgyűlést cenzusos választójog alapján választották. Magyarországot és Erdélyt ismét egyesítették.

Gazdasági kiegyezés

Tíz évente kötött a két ország gazdasági megállapodást. Egyébként a két ország gazdasága önálló volt, de hatott egymásra. Az Osztrák- Magyar Monarchia közös gazdasági egységet / közös vámterület, közös valuta, a két országba szabadon áramló tőke

A korona bevezetéséig használt pénz

és munkaerő , megegyezés abban, hogy a közös ügyeket milyen arányban fizetik: Ausztria 70%-ban, Magyarország 30%-ban.

A dunai könföderációs terv

Kossuth dolgozta ki az emigrációjában ezt a tervet. Fő kérdése a nemzetiségi kérdés volt, és az, hogyan fogadnák el az európai egyensúlyt szem előtt tartó nagyhatalmak Magyarország elszakadását a Habsburg Birodalomtól . Kossuth belátta, hogy a nagyhatalmak nem támogatták a magyar függetlenséget, mert az országot egymagában nem tartották megfelelő ellensúlynak Oroszországgal szemben. Megoldásként azt ajánlotta , hogy Magyarország kössön szövetséget a szomszédos Duna menti népekkel Ausztria kizárásával / Magyarország, Horvátország, Románia, Szerbia/: dunai könföderáció. Ezt a szomszédos országok sem és a nagyhatalmak sem támogatták, mert ekkor már az országok nemzetállamok megvalósításában gondolkodtak.

15. A nemzetiségi kérdés 1849 és 1868 között

A közeledés kora

A szabadságharc idején a bécsi udvar a nemzetiségek oldalán támadták meg a magyarokat. **Területi autonómiát** ígértek nekik katonai segítségük fejében. Az önkényuralom idején nem kapták meg az autonómiát, sőt még a megalakult **Szerb Vajdaság** és a **Temesi Bánság** autonóm területeken is a bécsi kormányzat uralkodott.” A nemzetiségek azt kapták jutalmul, amit a magyarok büntetésül „. A Magyarországon élő nemzetiségek helyzete viszont az önkényuralom idején kedvezőbbé vált. Nem kellett tartaniuk a magyar nemzetállami törekvésektől, valamint a hivatalokban jelentős tisztségeket kaptak. Ez által felgyorsult a **nemzeti öntudatuk**. Az elnyomott magyarokban némi közeledési kísérlet volt érezhető a nemzetiségek felé.

Egy megoldási javaslat

Kossuth a **dunai konföderációs**

tervében foglalkozott a nemzetiségi kérdéssel. Jelentős engedményeket tett a tervében. Elismerte Horvátország függetlenségét és Erdély önállóságát.

Fel sem merült benne, hogy Erdély a megalakuló Romániával egyesüljön.

A Magyarországon élő nemzetiségeknek nem akarta

megadni a területi autonómiát, mert az az egységes Szent István-i területi egység szétbontását jelentette volna. A területi függetlenség helyett a területtől független **politikai és kulturális önkormányzati testületek** megalakítását javasolta.

A dunai konföderáció megalakulása abban a korban lehetetlen volt, de mégis Kossuth felnyitotta a politikusok szeméit, hogy vagy a dunai népekkel fog össze a magyarság, vagy Ausztriával.

Az 1868-as nemzetiségi törvény

A kiegyezés lehetővé tette a magyar nemeseknek, hogy a nemzetállam megteremtésén fáradozzanak. Így a megalkotott nemzetiségi törvény az egy állam egy nemzet elvén jött létre. Csak egy nemzet van, a magyar. A nemzetiségeknek az asszimiláció lehetőségét biztosította.

Nem biztosított nekik területi autonómiát és kollektív nemzetiségi jogokat. Viszont **Deák** közbenjárásával egyéni szabadság jogok alapján nemzetiségi jogokat biztosít, mint pl. széleskörű anyanyelvhasználatot. / anyanyelvű iskolák, sajtó, /

A törvénnyel a nemzetiségek nem elégedtek meg, de a nemzetközi összehasonlításban haladónak számított.

A horvát-magyar kiegyezés / 1868/

A magyar közjog a középkorban egyedül a horvátokat ismerte el politikai nemzetnek, mert külön tartományként működött, az ország belügyeit a bán vezette, ebbe a magyar uralkodó nem szólt bele, azonkívül volt nemesi rétegük is.

Az 1868-as nemzetiségi törvényben a horvát tartomány területi autonómiáját. A horvát tartomány egyesült **Szlavóniával** és a **Határőrvidékkel**, így létrejött **Horvátország**. Saját országgyűléssel rendelkezett, mely képviselőket küldött a magyar országgyűlésbe. Egy független báni kormány működött, a bánt a magyar miniszterelnök nevezte ki.

16. A Dualizmus megszilárdítása

A pártviszonyok alakulása

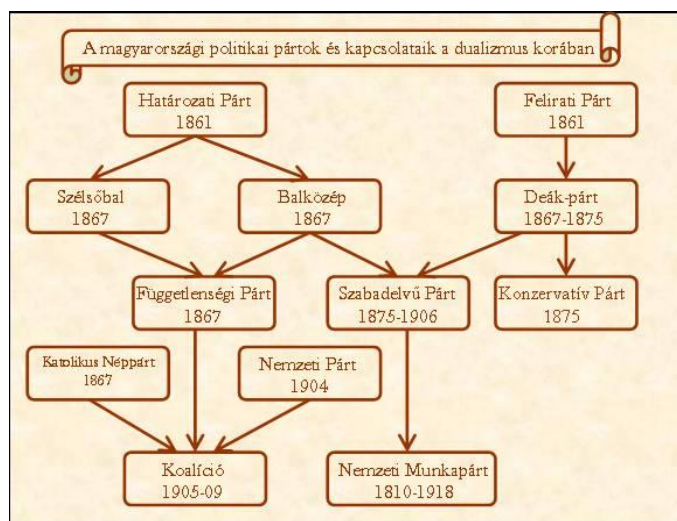

A **dualizmus** első kormányának miniszterelnöke gróf Andrássy Gyula volt, akit az uralkodó nevezett ki Deák Ferenc ajánlására. A kormánypart a Felirati Pártból létrejövő **Deák Pártból** került ki.

Az ellenzéket a **Balközép** és az **Országos 48'-as Párt** alkotta.

A pártok közötti választóvonalat az Ausztriához fűződő viszony, a **közjogi kérdés** megítélése jelentette. A legsérelmesebb a három miniszteri tárcáról való lemondás volt, mely sértette az ország függetlenségét.

A **kormánypart** nem veszi el többségét, ezt szükség esetén **választási visszaélésekkel** is biztosították. A kormánypartnak kedvezett a **nyílt szavazás** / a választó szóban szavazott egy szavazó bizottság előtt. A közjogi kérdés volt a legfontosabb, így a többi politikai égető kérdésekről meg sem kérdezték a szavazót.

1871- ben **Andrássy Gyula** az OMM külügyminisztere lett. A kormánypart a balközép párt csatlakozásával tudta biztosítani a többséget. A balközép vezéralakja **Tisza Kálmán** volt, aki a **bihari pontokat** / a párt programja/ ”szegre akasztotta”, és elfogadta a közös ügyeket ,tehát híve lett a dualista államnak. A Deák pár/ kormánypart egyesült a Balközép Párttal, és létrejött

a **Szabadelvű Párt**. A balközépből, akik nem csatlakoztak Tisza Kálmánhoz, a szélsőballal egyesülve megalapították a **Függetlenségi Pártot**.

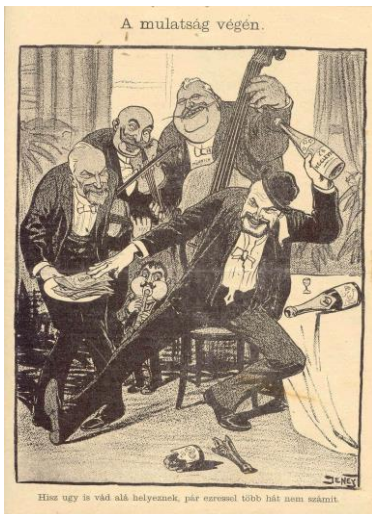
Tisza Kálmán miniszterelnöksége / 1875-1890 /

15 éven át kormányzott, a magyar kormányok történetében ő volt, aki a leghosszabb ideig regnált. A **polgári állam** kiépítése volt a politikai hitvallása. **Közigazgatási reformokat** hajtott végre. (beolvasztották a megyerendszerbe a korábban kiváltságosokat: székelyek, szászok, jász-kunok, hajdúk/. A korszerűsített megye önkormányzati jogait megnyirbálták. A megyei hivatali tisztségeket a **dzsentrik** töltötték be fizetés ellenében.

A városokban **rendőrséget** hoztak létre. Vidéken **csendőrséget** állítottak fel. A csendőrök zöme a paraszti társadalomból került ki. Kiépítették az **egészségügyi ellátást**/ körorvosok, kórházak/ Független bírói szervezetet hoztak létre. A **népiskolai törvényt** végrehajtották, melyben megkezdődtek az állami elemi iskola hálózatok kiépítése. Újabb gimnáziumok és egyetemek jöttek létre. / **Kolozsvár, Debrecen, Zágráb, Pozsony** /

Tisza bukása- a véderő vita

A parlamentben a **véderővita** mindig kiemelt probléma volt/ a költségvetésből való elkülönítés az újonclétszámra, hadsereg kiadásaira/

Tisza bukását is a véderő vita okozta. Bukását azonban egy nemzeti üggyhöz kötötte, miszerint kezdeményezte, hogy Kossuthra ne legyen érvényes az a törvény, miszerint a külföldön élő magyar személy elveszti magyar állampolgárságát, ha tíz éven belül nem kéri annak megújítását. Ferenc József elutasította a javaslatot. Erre Tisza lemondott.

A karikatúra a mulatság végén címmel Tisza bukását ábrázolja.

17. A magyar kormányok a felzárkózás szolgálatában

Gazdaságpolitika

A gazdaságpolitikát meghatározta a 10 évente megújítandó gazdasági kiegyezés.

A nagybirtokrendszer volt túlsúlyban, mégsem a mezőgazdaságra helyezték a hangsúlyt, hanem az iparra, ezért a parlamentben ipartámogató törvényeket hoztak. A mezőgazdaságra ugyanúgy hoztak védvámrendszert, mint az iparra. A magyar részesedés a kvótában csak néhány százalékot emelkedett. / a közös ügyek finanszírozása/

A valutareform

Az osztrákok és a magyarok közös valutát használtak/ korona/, mely a tőke szabad áramlását tette lehetővé a két országban. Az osztrák jegybank átalakult osztrák-magyar pénzüintézeté.

Megtörtént az aranyalapra való áttérés, melyet **Wekerle Sándor** kezdeményezett.

A folyamszabályozások

A folyam szabályozása és a folyó partjain kialakított árterületek állami segítséggel megvalósult. Széchenyi kezdeményezte még a reformkorban. Ez által az árvizek elmaradtak, javult a hajózás, és nagyobb szántóföldek keletkeztek. Az állam irányításával megépült Európa legnagyobb gátrendszere. A gátakat kézi erővel, ásólappal építették meg a kubikosok.

Baross Gábor, vasminiszter

A felzárkózás záloga, a vasút

A reformkorban elkezdődő vasútépítési program a dualizmus korában bontakozott ki. A vasút fejlesztése függvénye a gazdaság fejlődésének, és a világkereskedelembé való bekapcsolódásnak. A vasúti befektetőknek az állam a veszteség esetére is biztosította a nyereséget. A Magyar Államvasutak /MÁV/ létrejötte az állam maga is épített vasúti pályákat. **Baross Gábor** közlekedésügyi miniszter idején államosították a vasút nagy részét, így a kormány a szállítási tarifákat alacsonyan tarthatta. Az ország vasútsűrűsége a legfejlettebb államok színvonalára emelkedett.

18. A felzárkózó gazdaság

A mezőgazdaság fejlődése

Az ország adottságai, a jó termőföld lehetővé tette a termesztést, az **agrárlexport** folyamatosan bővült, köszönhetően az osztrák igénynek is. Nőtt a megtermelt árumennyiség, a termőterületek bővülése miatt/ **folymuszabályozás**, **erdőirtás**, **legelőfeltörés**/. Beindult a **fajtanemesítés** és a **gépesítés** az agráriumban. Hatalmas mennyiségű, olcsó munkaerő állt rendelkezésre. A **külterjes gabonatermesztés** mellett beindult a **belterjes kultúra**/ zöldség- és gyümölcsstermesztés, istállózó állattartás/ és az **ipari növények**/ cukorrépa/ termesztése. A mezőgazdaság üzemszervezeti formája továbbra is a nagybirtok volt, amely nagy mértékben kezdett modernizálódni.

A fellendülő ipar

A **kisipar** súlya jelentős maradt. A **nagyvállalatok** a korszakban kezdenek gyarapodni. A látványos ipari fellendüléshez hozzájárult az **állam iparpártoló politikája**, az olcsó munkaerő, a hazai tőke, és a beáramló külföldi tőke. A fejlődés két ágazatban volt látványos, az élelmiszeriparban és a nehéziparban. Hatalmas malomipari vállalatok jöttek létre. Budapest a világ egyik legjelentősebb **malomipari központjává** vált. A gőzgépek elterjedésének és a vasútépítés gyors ütemű fejlődésének alapja a szénbányászat, vaskohászat és a gépgyártás, ami szintén nagy ütemben fejlődött. **Nehézipari központok** jöttek létre/Borsod, Szörény, **Vajdahunyad** vidéke, Budapest /. Néhány nagyvállalat /pl. **Ganz**/, világszínvonalú termékeket állított elő. Az élelmiszeripar és a gépipar a korszak technikai és technológiai élvonalába került. Számos újítás és **találmány** Magyarországon született meg. / **Déri Miksa**,

Bláthy Ottó, **Zipernovszky Károly** találmányai a villamos iparban/

A hitelszervezet fejlődése

A reformkori bankok mellett számos nagybank jött létre a korszakban, főképp külföldi tőke közvetítésével/ **Magyar Földhitelintézet**, **Magyar Általános Hitelbank**/. A nagybankok behatoltak az iparba, /pl. üzletrész vásárlásokkal/. A

Zipernovszky dinamója

legeredményesebb vállalatok **részvénytársaságokká** alakultak.

19. Népesedési és a nemzetiségi viszonyok alakulása

Demográfiai robbanás és kivándorlás

A **demográfiai robbanás** / a népesség gyors növekedése/ eredményeként a lakosság 18 millió főre nőtt, egyharmadával emelkedett, melynek okai a higiénia életkörülmény, egészségügy javulása volt. A **népességnövekedés** fejlettebb területen jelentkezett. A kiépülő polgári állam rendszeres **népszámlálásokat** tartott, így pontos adatok mutatták a fejlődést. A belső vándorlás/**migráció**/ a falvakból a városok, különösen Budapest felé irányult. Sokan, főképp a nemzetiségek és a kedvezőtlen mezőgazdasági adottságokkal rendelkező területekről kivándoroltak / 1,5 millió/

A magyarság arányának növekedése

A magyarok aránya a népességben belül gyors ütemben emelkedett. Ennek okai a **nemzetiségek asszimilálódása** a magyarságba, valamint a kivándorlók zöme nemzetiségű volt.

A magyarok és a nemzetiségek

A magyar vezetőség a magyar **nemzetállam** kiépítését tűzte ki célul. Szorgalmazta a nemzetiségek asszimilációját. Az asszimiláció főképp az értelmiségiekre korlátozódott. Vidéken jobban tudtak az emberek a saját szokásaiknak, hagyományaiknak megfelelően élni.

Az asszimiláció főképp az oktatásban valósult meg. Az **1868-as nemzetiségi törvény** számos rendelkezését figyelmen kívül hagyták, és bevezették a nemzetiségi elemi iskolákban a magyar nyelvet. Több nemzetiségi középiskolát bezártak, és megakadályozták, hogy felsőfokú nemzetiségi iskolák jöjjenek létre.

A nemzetiségek vezetői a kiegyezéssel és a nemzetiségi törvénnyel szemben **passzív ellenállást** tanúsítottak. Célként tűzték ki a megyei szintű szintű **területi autonómiát**, később azért szálltak síkra, hogy a Monarchiát alakítsák át **egyenrangú népek föderatív / szövetségi/ államává**. Több helyen megjelentek a **szeparatista** / elszakadási / törekvések .

A magyar vezetés és a nemzetiségek nem találtak közös nevezőt , így a nemzetiségi kérdés elmérgesedett. A szomszédos nemzetállamok / **Szerbia,Románia**/ propagandája egyre harsányabb lett, a mi a nemzetiségi területek elszakítását célozta meg. A gazdasági fejlődés hatására megerősödött a **nemzetiségi polgárság** és **értelmiség** száma. A nemzetiségi társadalom zömét még mindig a parasztság képezte, így őket is érintette az országos agrárkérdés.

20. Városiasodás és asszimiláció

Az asszimiláció

Magyarországra való bevándorlás és a belső vándorlás célpontjai a városok és főképp Budapest volt. A városi emberek gyorsabban, könnyebben asszimilálódtak, mint a vidékiek, akik ragaszkodtak szokásaikhoz, hagyományaikhoz, rokonaikhoz, vallásukhoz. Ennek következtében elmondható, hogy az asszimiláció fő színtere Budapest volt. A főváros vegyes lakosú volt, ezért könnyebb volt az asszimiláció. A nagy nemzetiségi tömbök érintetlenek maradtak.

Budapest világvárossá fejlődése

A főváros Pest, Buda és Óbuda egyesítésével jött létre **1873**-ban. Ez által Európa legnagyobb városai közé emelkedett. Bécs utolérése végett Budapestre koncentráltak minden erőforrást. /

Ipar, közlekedés,/Budapest központú vasúthálózat/ pénzügyi –és hitelszervezet, kultúra, egyetemek, színházak, államhatalmi szervek .

Budapest világvárossá fejlődése Széchenyi István álma volt, ő kezdte meg az előkészületeket, valamint Podmaniczky Frigyes. A minta **Párizs** volt. Budapestre való figyelmet külföld részéről inspirálta a magyarok nagy ünnepe, a magyar honfoglalás 1000 éve .

A vidéki nagyvárosok is meghatározóak voltak/ **Pozsony,Kassa, Temesvár, Szabadka, Szeged, Nagyvárad**,/. A városképük hasonlított Budapestéhez.

A zsidó emancipáció

A zsidókat / izraelita vallású/ a kiegyezés idején a törvények egyenjogúsították./ emancipálták/ a magyarokkal. A magyar nép befogadó volt velük szemben, így később az izraelita vallást is egyenjogúsították, azaz elismert vallás lett. A zsidó nép szaporulata és a bevándorló zsidók/ főképp **Galíciából**/ következtében a zsidóság lélekszáma rohamosan növekedett. Zömük asszimilálódott. A zsidóság zöme a kisiparból és a kiskereskedelemből élt. A bankárok és gyártulajdonosok zöme is közülük került ki. Nagy számban jelentek meg az alkalmazottak és az értelmiségiek ./ újságíró, színész, orvos, ügyvéd/A zsidó beolvadás a magyarok számarányát növelte. Az antiszemizmus/ zsidó ellenesség/ főképp a városi kispolgári réteget jellemezte, de a kormány minden antiszemita megnyilvánulást visszaszorított.

A cigányság helyzete a dualizmus korában

A cigányság zöme átvette a magyar nyelvet, a népszámlálási kérdések a nyelvhasználatra kérdez rá, ezért becslések alapján 300 000 fő volt számuk. A cigány népesség Románia felől történő bevándorlás révén növekedett. A vándorló életmódról egyre többen tértek át a letelepedett életmódra.

A zsidóság lélekszámának változása Magyarországon

A zsidóság lélekszámának változása Magyarországon

Összeírás ideje	Összlakosság száma	Zsidók száma	Zsidók aránya (%)
1720/35	1.769.422	12.219	0,7
1787	6.468.327	80.783	1,3
1805	6.888.890	126.620	1,8
1825	8.801.255	191.475	2,3
1830	8.894.906	203.220	2,3
1840	9.693.744	240.252	2,5
1846	9.724.126	258.832	2,7
1850	9.308.629	339.816	3,7
1869	11.215.555	510.389	4,6
1880	13.749.603	624.826	4,5
1890	15.162.988	707.961	4,7
1900	16.838.255	831.162	4,9
1910	18.264.533	911.227	5,0
1920*	7.990.202	473.355	5,9
1930*	8.668.319	444.567	5,1
1941**	14.683.323	725.007	4,9

* = A trianoni békeszerződés utáni területen.

** = Az 1941-1944-es területen.

21. Átalakuló társadalom

Átalakuló társadalom

A gazdasági fejlődés megindította a társadalomban az **polgárosodást**. Így egymás mellett élt a régi, rendi jegyeket / feudális/ tükröző mezőgazdasági / földbirtokos, paraszt/, és az új, ipari tőkés jellegű társadalom / **torlódó társadalom**, vagy feudálkapitalista/. A dualizmus idején leginkább a köznemesség gyakorolt hatást az emberek életfelfogására, mivel a történelmi hagyományokat ők őrizték meg.

Az agrártársadalom vezető rétegei / földbirtokosok/

A társadalom élén a **birtokos arisztokrácia** állt/ főúr, főnemes vagy nagybirtokos néven /

Birtokaik modernizáltak voltak. A politikai elitet is ők képviselték. Ők irányították az országot. A politikai befolyásukat kihasználták a bankok és nagyvállalatok, ezért bevásztották az arisztokratákat vállalatuk igazgatóságaikba.

A **középbirtokos nemes/ dzsentri/** részben a passzív ellenállás miatt nem tudták birtokaikat modernizálni anyagi okok miatt, ezért elvesztették birtokaikat, így állami hivatalokat töltöttek be/ minisztériumok, megyék /. Mások értelmiségi pályán jelentek

Főnemesi női viselet

meg.

A dzsentrik jelentősen befolyásolták a magyar középosztály szellemiségét.

A parasztság a társadalom legnépesebb csoportja. A **gazdagparasztság** / 50-200 hold/ bérmunkásokkal dolgoztattak, tekintéllyel bírtak a faluban.

A **közép / 10-40 hold/- és szegényparasztság** /1-10 hold/ a maga ura volt, de a szegény, **háztalan zsellérek** rákényszerültek a mezőgazdasági bérmunkára/ **summás, arató munkás, uradalmi cseléd**, földmunkás/**kubikos/**, akik közmunkában dolgoztak.

Egri paraszti viselet

Az ipari társadalom

AZ **ipari társadalom** legfelső rétege a **nagypolgárság**. Zárt kört alkot. Többen a történelmi arisztokráciába/ birtokos arisztokrata/ házasodott be. Csak közvetve vehettek részt az ország vezetésében. Többségük terménykereskedelemből/**spekuláns**/meggazdagodott német és zsidó származású.

A **polgári középosztály** az iparban kereskedelemben, államigazgatásban, oktatásban, egészségügyben helyezkedett el. Szellemisége a keveredésük miatt nem volt egységes, rendi/ feudális/ és polgári értékekkel rendelkeznek.

A kialakuló **nagyipari munkásság** családtagjaikkal együtt elérte a 2,5 millió főt. A gyárakban dolgoztak, a munkásság fele **szakmunkás** volt, ami magas aránynak számított. Jó bérezéssel rendelkeztek, körükben felgyorsult az **asszimiláció**. Érkeztek szép számban csehek és németek is. A **betanított** és **segédmunkások** zöme a mezőgazdaságból érkezett, bérük alacsony

22. Új jelenségek a politikában

A magyarországi kultúrharc

Az állam és az egyház között **kultúrharc** bontakozott ki, mert az állam át akarta venni az egyháztól az oktatást, betegápolást, anyakönyvezést, szociális tevékenységeket. **Wekerle Sándor-kormány**a idején hajtották végre az **egyházpolitikai törvényeket**.

Új pártok megjelenése

A **Szociáldemokrata Párt** 1890-ben jött létre. A nagyszámú munkásságot, és a kisiparosokat tömörítette. A párt szorosan kötődött az osztrák szociáldemokráciához. Programja a **választójog** megszerzése volt.

XIII. Leó pápa pápai körlevele hatására megindult a **keresztényszocialista mozgalom**. Ennek jeles képviselője **Prohászka Ottokár** székesfehérvári püspök volt.

Megalakult az első, jelentős parasztpárt, **Országos 48'-as Függetlenségi Gazdapárt** néven **Nagyatádi Szabó István** vezetésével. Az országgyűlésbe is bejutottak.

A polgári radikálisok szűk csoportja megalakult, melybe az értelmiségek tartoztak. A demokrácia kiterjedéséért szálltak síkra. Egyik tagja **Jászi Oszkár**, aki a nemzetiségek ügyének kompromisszumos megoldását kereste.

A parlamenti válság

A magyar közvélemény a függetlenséget hirdető ellenzékkel rokonszervezett. A kormánypárt mindig ugyanaz volt, tehát a dualizmus fenntartásához hű.

A XX. Sz. elején a haderő fejlesztési ügyekben robbant ki a vita. Az ellenzék nem akart hozzájárulni, ezért az **obstrukció** / agyonbeszélés/ fegyveréhez nyúlt. Az uralkodó Tisza

Kálmán ex miniszterelnök fiát, **Tisza Istvánt** nevezte ki miniszterelnöknek. Tisza politikai állásfoglalása az volt, hogy a **Nagy-Magyarország** csak a Monarchia segítségével maradhat fenn az Oroszokkal és a nemzetiségi törekvésekkel szemben. Ezért szükségesnek tartotta a Monarchia **védelmi erejének növelését**. Az **obstrukciót korlátozó házszabály** –módosítást még a vita előtt szavaztatta meg a parlamenti többséggel.

A koalíciós válság

Az új választásokon az **ellenzéki koalíció** győzött, melynek jelszava volt a függetlenség a Monarchiától. **Ferenc József** az ellenzéki koalíció helyett egy **szakértői kormánynak** adott megbízást, amire az ellenzék

nemzeti ellenállásra szólított fel. Az ellenzéki koalíció végül megadta magát, ezért Ferenc József kinevezte az ellenzéki koalíciót

A világháború előestéjén

A Szabadelvű Párt átszerveződött Nemzeti Munkapárttá, és megnyerték a következő választást/1910/. **Tisza István** lett az országgyűlés elnöke, aki megszavaztatta a véderőjavaslatot. / katonai erősítés, felkészülés / Az uralkodó kinevezte Tisza Istvánt miniszterelnöknek /**1913**/

23. A boldog békeidők

Az általános életfeltételek változása

Az **élelmezés** és a **lakáskörülmények** javultak /a középosztály szobás lakásban lakott, a munkások szoba-konyhában/. A **higiénia** és az **egészségügyi** viszonyok is javultak.

A **tömegtermelés** az **öltözködést** egységesítette. Az **ünnepi viselet** viszont megmaradt a birtokosoknál és a paraszti társadalomban.

A kor adománya, a növekvő szabadidő

Jelentős vívmány volt a munkásoknál a 8 órás **munkaidő** és a **vasárnapi szabadidő**. A szabadidő eltöltésének módja a színházba járás, újság és könyv olvasás, kirándulás, utazás, sport. Elterjedt a **profizmus**, vagyis a hivatszerűen , fizetésért űző sport, így a szegénységből ki lehetett törni annak, aki tehetséges volt. A mozi gyorsan népszerű lett.

Művelődés és művészetek

Az **analfabétizmust** felszámolták, így a fiatalabbak újságot olvashattak. Kialakult az **egységes oktatás és tudományos intézményrendszer**. / lexikonok, Magyarország története 10 kötetben./

A **könyv- és lapkiadás** egyre jobban terjedt. A XX. Sz. elején kialakult a **tömegkultúra**. A kávéházak továbbra is népszerűek voltak. Pezsgő zenei élet folyt, divatba jött az operett, és a **magyar nóta** / népies műdal /, melyet cigány zenekar adott elő. Híres zeneszerzők volt Kálmán Imre, Lehár Ferenc, Huszka Jenő /.**Népzene kutatások**, gyűjtések is elkezdődtek **Bartók Béla, Kodály Zoltán** és **Vikár Béla** személyében. Az építészeti stílus leginkább a párizsit követte, a történelmi stílusjegyeket magába foglaló **eklektikában**. Emellett megjelent a **szecesszió** stílus / keleti és népi vonásokat követő építészet/

A millennium

Az ország az ezer éves honfoglalás emlékére **millenniumi kiállítást** rendezett. /Földalatti megépítése, Hősök tere az uralkodók szobraival, Feszty-körkép a magyarok bejövételével, **ópustaszeri** Árpád emlékmű és más épületek./A külföldiek számára lehetőség nyílt a dicső, magyar múltba betekinteni ,mely hűen tükrözte a magyar állam egységét a nemzetiségi hagyományokkal együtt, és a kor technikai vívmányait.

24. Az ellentétek kiéleződése, a háború kitörése

A nagyhatalmi ellentétek kiéleződése

Az **angol-francia antant** **Marokkót** próbálta elfoglalni, és a vele ellentétben lévő Németország is kísérletet tett a térség elfoglalására, de meghátrált, de a franciák sem foglalhatták el.

Németország a Közel- Kelet felé fordult, a befolyását a **Konstantinápoly-Bagdad vasútvonal** megépítésével gyarapította. Ezzel Berlintől a perzsa térség megközelíthető lett volna, amit a britek nem hagytak, így elfoglalták Kuvaitot.

Nemzeti ellentétek kiéleződése a Balkánon

A nagyhatalmak felsőbbbségtudatát a **nacionalizmus** erősítette, ezzel az eszmével gyarmatosítottak és hódítottak. A balkáni kis népeknél a nacionalizmus erőszakosabb volt, céljuk a népük által lakott területek egyesítése volt /pl. Nagy –Szerbia/

A balkánon kibontakozó nacionalizmus egymás ellen fordította a népeket. Az orosz hatalom a szerbeket támogatta, a Monarchia bekebelezte Bosznia-Hercegovinát. Így kerültek ellentétbe az oroszok és a Monarchia a Balkánon. Az **I. Balkáni háborúban** /1912/ Szerbia, **Montenegró, Bulgária és Görögország** szövetségben legyőzte az Oszmán törököket, akik ezzel kiszorultak a Balkánról. A **II. balkáni háborúban** a fent nevezett balkáni népek és a románok Bulgária ellen fordultak, mivel ő nagy területet kapott, és legyőzték. Az ellentétek továbbra is fennmaradtak, ezért nevezték a Balkánt Európa „puskaporos hordójának”

A háború kitörése / 1914-1918/

Az **antant** és a **hármasszövetség** között tört ki a nagy háború.

Háborús ürügyként/ casus belli /szolgált a **szarajevói merénylet**. **Gavrilo Princip** a **fekete kéz anarchista szerb szervezet** tagja rálőtt a Szarajevóba látogató **Ferenc Ferdinánd** osztrák-magyar trónörökösre és feleségére. Erre a Monarchia a szerbeknek kemény **ultimátumot** küldött, majd hadat

üzent Szerbiának. Ezzel kitört a nagy háború. **Tisza István** először ellenezte a háborút, de végül ő is aláírta a hadüzenetet.

25. Az első háborús évek, a háború jellege

Háborús célok és haditervek

A németek **Belgiumon** keresztül akarták lerohanni Franciaországot, amíg az oroszok előrenyomulását a Monarchia serege feltartóztatja. A franciák legyőzése után a német haderő teljes egészében keleten az oroszokat legyőzi.

Az első háborús év

Nagy-Britannia Belgium lerohanása miatt belépett a háborúba. Keleten a Monarchia serege nem tudta feltartóztatni az orosz előretörést. A németek a francia hadszíntérről jelentős katonai erőket vontak el, és Kelet-Poroszországban győzelmet arattak az oroszok felett. A franciák pedig angol segítséggel a megcsappant német sereget a **Marne folyónál** megállították.

Ősszel az Oszmán Birodalom hadba lépett a központi hatalmak oldalán

Állóháború

A végleges győzelmet egyik szövetség sem tudta kivitelezni, ezért évekig elhúzódott a háború. Lövészárok rendszer jött létre, ahonnan a katonák gépfegyverrel verték vissza az ellenséget. Az egymással szembeni **lövészárkokból** álló több száz km-es **védelmi vonalat** nevezték **frontnak**. Milliókat vezettek harcba, hatalmas véráldozatokkal.

A hadi gazdaság létrejötte

Feladata a **hadtáp** ellátása, fegyverek, lovak, harckocsik bevonása, utánpótlás szállítása. A mezőgazdaságban bevezették a beszolgáltató kötelezettséget, és egyes élelmiszere **jegyrendszert** vezettek be. A sok probléma elkerülésére bevezették a **hadigazdálkodást**, elsőként Németországban. Az üzemek katonai irányítás alá kerültek.

Az 1915-1916-os év

A Keleti fronton német-osztrák és magyar csapatok több száz km-rel nyomultak előre. Az olaszok beléptek az antant oldalán, mivel Dél-Tirolt és Triesztet akarták megszerezni a Monarchiától. Ebben az évben a Monarchia győzött. A Monarchia egy időben Szerbiában is harcolt, a bulgárok segítségével itt is győzött.

1916-ban a nyugati fronton kívántak győzni a hadi felek/ **Verdun**, a vérszivattyú

26. A háború kiszélesedése és új vonásai

Új fegyverek a hadviselésben

A szemben elhelyezkedő lövészárkokból álló védővonal , hadszíntér /front/ új fegyvereket követelt. Bevetették a harci felderítő és katonákat szállító repülőgépet, vadászgépet, harckocsit, tengeralattjárót, anyahajót, gázálcot.

A tengeralattjáró háború

A tengeralattjárókat a britek kezdték használni és kiépíteni. A német ipar pedig tovább fejlesztette, tökéletesítette a céljának megfelelően. A németek célja az antant blokádját áttörni, de felszíni hajókkal nem lehetett, ezért vetették be a torpedós tengeralattjáróikat. A németek Nagy-Britanniát akarták blokádnak alá venni.

AZ USA hadba lépése / 1917, a fordulat éve /

Az USA nem tudott utánpótlást küldeni az antantnak, mert a németek blokádnak alá vették a kikötőit. Amerika hitelre szállított az antantnak. Így az USA érdekelve volt az antant győzelmében, hogy vissza tudja fizetni a hadi kölcsönöket. Ezért lépett be a háborúba. A katonákat át kellett szállítani, így csak 1918-ban érvényesült az amerikai hadsereg.

Az Osztrák-Magyar Monarchia a keleten felszabadult erőivel az olasz fronton a Piave folyóig nyomult. Az olaszokat az angolok és franciák támogatták, majd a görögök is melléjük álltak.

Az antant győzelme

A német hadvezetés az ország végső kimerülése , és még az amerikai haderő felvonulása előtt döntést akart kicsikarni a nyugati fronton. A németek másodszorra is támadtak a Marne folyónál, azonban az antant amerikai segítséggel megállította a német támadást.

1918 őszén a Monarchia november 3-án Padovában, Németország november 11-én Comiégne /kompjeny/-ben aláírta a feltétel nélküli fegyverletételt egy vagon kocsiban.

27. A világforradalom bűvöletében

Az orosz forradalom

A nagyhatalmak közül Oroszországnak volt a leggyengébb belső helyzete, a reformok bevezetése ellenére. A cári despotikus hatalomban nem voltak olyan politikai intézmények, amelyek a belső feszültségeket kezelni tudták volna. Létezett azonban egy jól szervezett bolsevik párt. A Péterváron kitört forradalom könnyen megdöntötte a cári rendszert. A megalakuló Ideiglenes Kormány a hagyományos vezető rétegből alkotmányos viszonyokat kívántak létrehozni. A bolsevikok ezzel a rendszerrel szemben álltak. Lenin kifejtette, hogy a polgári forradalom után folyamatosan kibontakozhat egy proletárforradalom. Forradalmi tanácsok /szovjetek/ jöttek létre a katonák, a munkások és a parasztok köréből. A régi hatalom nem szűnt meg, tehát kettős hatalom jött létre. Az Ideiglenes Kormány bevezette a polgári szabadságjogokat, de nem kötöttek békét, és a földosztás is csak tervezés volt.

Bolsevik hatalomátvétel

A bolsevik propaganda békét, földet, demokráciát, egyenlőséget hirdetett. A bolsevikok a nagy városokban kerültek többségbe a szovjetekben / tanács/.Az Ideiglenes Kormány a katonai körökre igyekezett támaszkodni. 1917 november 7-én Péterváron a bolsevikok fegyveres puccsal átvették a hatalmat. / Téli Palota „ostroma”/Megalakult a Népbiztosok Tanácsa, amely proletárdiktatúrát vezetett be.

Polgárháború

A polgárháborúból a bolsevikok győztesen kerültek ki. Új hadsereget / Vörös Hadsereg/ szervezett. A földosztással a parasztságot maguk mögé állították. Hatalomátvételüket világforradalomnak tekintették.

A cári családot a bolsevikok kiirtották. Egy pincében lötték le őket, a holttesteket egy közeli erdőben, gödörben rejtették el, testüket savval és mésszel öntötték le.

28. A háborút lezáró békék/ diktátumok/

Háborús propaganda

A franciák a revans/ visszavágás/ érdekében léptek be a háborúba, Elzász és Lotharingia visszaszerzése végett. Az olasz irredenta Dél-Tirolt és Dalmáciát akarta visszaszerezni.

Békekísérletek

Még a háború idején a felek nem voltak hajlandók az engedményekre. Habsburg IV. Károly 1917-ben az antanthoz fordult, hogy zárják le a háborút. **Wilson** amerikai elnök 14 békepontot nyújtott át, hogy ennek alapján zárják le a háborút. Javasolta a Nemzetek Szövetségének létrehozását. A nemzetek egyenjogúságát és a népek önrendelkezési jogát tartotta a legfontosabbnak.

A párizsi diktátumrendszer

A tárgyalások Párizsban és Versailles-ben egy-egy kastélyban folytak az egyes vesztes hatalmakról. A győztesek / antant/ diktálták a feltételeket a veszteseknek. A veszteseket a tárgyalásokra nem hívták meg. Területátadásokkal, jóvátétellel, nagyhatalmi státuszuk megszüntetésével és hadseregük leszerelésével sújtották őket. A franciák a németeket akarták alkalmatlanná tenni a majdani visszavágásra. A törökök nem fogadták el a konferencia határozatát.

Nemzetiségi törekvések a Monarchiában

Felerősödtek az elszakadási törekvések a nemzetiség vezetői között. A cseh **Masaryk** és **Benes** a magyarokat lejárató kampányt kezdett az antantnál.

A Monarchia szétesése és feldarabolása

Az antant az olaszoknak és a románoknak jelentős területet ígért oda a Monarchiától a katonai támogatás fejében.

A háború végére alakult ki az új Közép-Európa koncepció. A franciáknak a célja, hogy európai szárazföldi hatalmát több állam elismerje, a németeket féken tartsa, és az orosz bolsevik forradalom terjedését megakadályozza. Ezért érdeke volt, hogy az utódállamok kialakuljanak/ Jugoszlávia, Lengyelország, Csehszlovákia, Románia, /, akik a francia támogatásra továbbra is rászorultak. Az utódállamoknak szintén érdeke volt, hogy a németeket és a bolsevik oroszokat távol tudják maguk mögött. A német lakosságú Ausztria szeretett volna egyesülni Németországgal, de ezt a párizsi-versailles-i diktátumban megtiltották.

Kisebbségvédelem

A diktátumrendszer nem tudta megoldani a nemzetiségi kérdést, mert a terület elcsatolás után még rosszabb lett a helyzet, mivel idegen országokhoz kerültek a népek, ezért tiltották a nemzetiségi alapon való hátrányos megkülönböztetés, szabad nyelvhasználatot, és oktatást kellett nekik biztosítani. A gyakorlatban azonban elnyomták őket.

WISON 14 BÉKEPONT AJÁNLATA

1. A titkos [diplomácia](#) megszüntetése
2. A tengeri hajózás szabadsága
3. A nemzetközi kereskedelem egyenlősége, a gazdasági korlátozások megszüntetése
4. A fegyverkezés csökkentése
5. A [gyarmati](#) igények pártatlan rendezése
6. A [központi hatalmak](#) által megszállt orosz területek kiürítése
7. [Belgium](#) szuverenitásának helyreállítása
8. A megszállt francia területek kiürítése, [Elzász](#) és [Lotaringia Franciaországhoz](#) csatolása
9. Az olasz határoknak a nemzeti elv alapján való kiigazítása
10. Az [Osztrák–Magyar Monarchia](#) népeinek autonóm fejlődésének biztosítása
11. [Románia](#), [Szerbia](#) és [Montenegró](#) kiürítése, Szerbiának tengeri kijárat juttatása, a [balkáni](#) államok határainak a nemzeti választóvonalak szerinti átrendezése
12. Az [Oszmán Birodalom](#) alatt élő népek autonóm fejlődésének biztosítása és a [Dardanellák](#) megnyitása
13. Független, tengeri kijáráttal bíró [lengyel](#) állam létrehozása
14. A nemzetek általános összefogása a politikai függetlenség és területi sérthetlenség biztosítására

29. Magyarország a világháborúban

A háború kirobbanása

Tisza István miniszterelnök a háborút eleinte elvetette. Később belátta, hogy a szerbek agresszivitása ellen csak fegyverrel lehet védekezni. A háborúba való belépést viszont kedvezőtlen időpontnak vélte. A lakosság először a háború kitörését lelkesedéssel fogadta. A magyar pártok zöme támogatta a háborút.

A harctereken

A császári és királyi hadseregben közel 4 millió magyar katona harcolt, ebből fél millió halott volt, 15 000 sebesült, 830 000 hadifogoly volt. A magyar katonákat a keleti fronton vetették be, főképp Galícia térségében, valamint a déli fronton, az Isonzó folyónál, és a doberdói fennsíkon.

1916-ban váratlanul érte a Monarchiát a román támadás, akik Székelyföldre és Dél-Erdélybe törtek be. Német segítséggel kiverték a románokat Erdélyből.

Az ország kimerülése

Magyarország a háború végére teljesen kimerült, már jegyrendszerrel sem lehetett a helyzetet segíteni. 1916-tól a MSZDP/ Magyar Szociáldemokrata Párt/, és a radikális értelmiség hangot adott a háború ellenes hangulatnak. A politikai élet palettáján megjelent **Károlyi Mihály gróf**, aki arisztokrata lévén a baloldal színeiben lépett fel, földet követelve a parasztoknak, és a választójog kiszélesítéséért szállt síkra. Háború ellenes propagandát fejtett ki.

A háborús vereség

Ferenc József uralkodó 1916-ban meghalt, utódja **IV. Károly** békét akart kötni, ami kudarcba fulladt. Az uralkodó, látva a wilsoni békeponctok elutasítását a győztesek körében, kiáltványt bocsátott ki, mely szerint Ausztriát, Magyarországot nem, föderatív alapon kívánta újjászervezni. A nemzetiségek ezt a javaslatot már régen megtették, de akkor az udvar és a magyarok elutasították, így ez a törekvés elkésett, és felgyorsította a nemzetiségek elszakadását. A Monarchia összeomlott. 1918 november 3-án sor került a kapitulációra.

30. Forradalom és összeomlás

A nehéz helyzetbe került ország

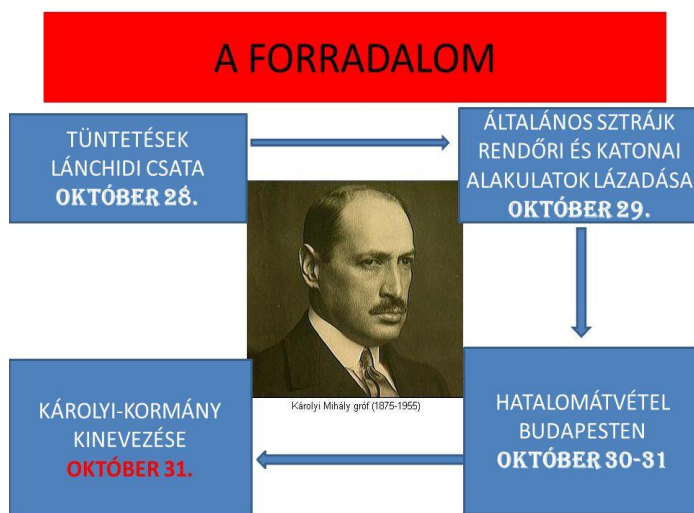
Az antant a nemzetiségi törekvések mellé állt, mivel **Szerbia, Románia** az antant oldalán vett részt a háborúban. A magyar elit, akik a jobboldalt képezték, és a Monarchia hívei voltak, a háború elvesztésének okával vádolták. A nemzetiségi vezetők egyre nagyobb teret kaptak az aktuális események irányítása

felett.

Az őszirózsás forradalom

1918 október 31-én zajlottak a fő események. Az őszirózsás elnevezés az eseményekben részt vevő- a frontról épp akkor hazajövő - katonák sapkájukra a katonai jelvény helyett tűző őszi rózsákról kapta. A forradalom fő alakja **Károlyi Mihály** volt. Megalakult a **Magyar Nemzeti Tanács**, melynek programja demokratikus jogok és a földkérdés volt. Az Asztória szálló előtt kivezényelték a tömeget, és beszédeket mondtak, és a tömegben provokáltak a Károlyi hívek. **Károlyit** miniszterelnöknek nevezték ki.

A Károlyi –kormány belpolitikája

A kormány a **köztársaságot** kikiáltotta. A polgári jogok kiterjesztése volt a fő feladatuk, mely a népszerűségüket növelte. A földosztás megnyugtatta volna a zilált, megtépett, hadirokkant hazatért katonák kedélyállapotát, és a zömében parasztságból álló nemzetiségi társadalmat is megnyugtatta volna.

Külpolitikai kudarc

Károlyi az országot teljes mértékben az antantnak szolgáltatta ki. A nemzetiségeknek széleskörű autonómiát akart biztosítani. Az antantnak viszont égető kérdés az orosz bolsevizmus nyugat felé terjedésének feltartóztatása volt, ezért olyan államokkal tárgyalt, akik képesek voltak feltartóztatni a bolsevik veszélyt. Károlyi megbizonyosodott arról, hogy nem számíthat az antant támogatásában, mert az egyre jobban Magyarországot az utódállamoknak akarta kiszolgáltatni. Egyre nyilvánvalóbbá vált, hogy a szerbek, románok és a csehek hódító szándékkal Magyarországot ellen törnek. Károlyi a magyar hadsereg újjászervezésére, megerősítésére nem tett hatékony lépést, mert nem akart az antanttal szembefordulni, tehát hagyta, hogy a szomszédos államok hozzá kezdjenek Magyarország feldarabolásához. Az antant újabb területek elcsatolását hagyta jóvá a szomszédos államoknak. **Károlyi a Vyx – jegyzék/ Vyx** francia tábornok/ felszólítja Magyarországot, hogy az elcsatolt területeket ürítse ki. / ellen tehát semmit sem tudott és akart tenni.

IV. A Vix-jegyzék

- az alapvető problémák nem oldódtak meg
- fenyegető külpolitikai helyzet
- 1919. március 20.: Vix francia alezredes átadta az antant jegyzékét:
- (1) új magyar-román demarkációs vonal
- (2) területek átengedése Romániának
- (3) semleges zóna kijelölése
- a kormány döntésképtelen → lemondás → Károlyi az MSZDP-re bízta a helyzet megoldását

31. A kommunista diktatúra és felszámolása

A KMP/ Kommunisták Magyarországi Pártja /megalakulása

Kun Béla és bolsevik társai hazajöttek az orosz kiképzésből, és azt a feladatot kapták, hogy Magyarországot is bolsevizálják, szovjetizálják, vagyis szervezzék meg a proletárforradalmat és a proletárdiktatúrát. A KMP magába olvasztotta a szociáldemokratákat is.

A kommunista hatalomátvétel

A Vyx –jegyzék átvétele után Károlyi lemondott, és a tisztán szociáldemokrata kormányt nevezett ki, akik féltek a kommunistáktól, így őket is bevették a kormányzásba. 1919. március 21-én kikiáltották a Tanácsköztársaságot.

Tanácsköztársaság Magyarországon

Létrejöttek a munkás - paraszt- katonatanácsok a szovjetek / tanács/ mintájára, így megalakult a proletárdiktatúra. A végrehajtó hatalmat a Forradalmi Kormányzótanács gyakorolta, amelyben népbiztosok voltak / miniszteri jogkör /. Őket felügyelte a Tanácsok Országos Gyűlése. Intézkedéseik: államosítás, földosztás helyett szövetkezetekbe kényszerítették a parasztokat. Nagy pusztításokat hajtottak végre, amire parasztlázadásokkal és fegyveres

A LENIN-FIÚK PÓZOLNAK FÉNYKÉPÜKÖN ÁLDOZATUKKAL

ellenállásokkal válaszoltak. A Vörös Órség és a Lenin-fiúk, a karhatalmi terroristák pusztítottak végig, ártatlan magyar embereket vertek, kínoztak halálra, mielőtt még élve sósavval öntötték le őket. Megfélemlítéssel tudták csak fenntartani hatalmukat.

Ellenállás és meghátrálás

A kommunista hatalom elutasította a Vyx – jegyzéket, mert az egész Magyarországot akarta bolsevizálni, hogy a bolsevik Oroszországhoz csatolja. A románok előre törtek a Tiszáig, a csehek elfoglalták Miskolcot. A kommunisták erre megszervezték a Vörös Hadsereget, és az elfoglalt területek egy részét visszazerezték. a Felvidék egy részét/. A párizsi konferencia felvette a kapcsolatot Magyarországgal. Clemenceau kilátásba helyezte, hogy a Felvidékért cserében a románok kiürítik a Tiszántúlt. Ez a Tanácsköztársaság közvetett elismerését jelentette. A Vörös Hadsereg nem nyugodott bele a Tiszántúl elvesztésébe, és támadást indított.

a Tiszánál, de sikertelenül. A románok átlépték a **Tisza vonalát**, és **Budapest** felé vonultak. A Forradalmi Kormányzótanács lemondott. A **román uralom** elkezdődött, elkezdte az ország módszeres kirablását.

A szerveződő ellenforradalom

Bécsben létrejött a volt értelmiségből, **Teleki Pál** és **Bethlen István** vezetésével az **Antibolsevista Comité**. Szegeden megalakult az **ellenforradalmi kormány**. A kormány

hadügyminisztere szervezésében, Horthy Miklós személyében létrejött a **Nemzeti Hadsereg**.

A Dunántúlon tiszti szabadcsapatok / **tiszti különítmények**/ alakultak meg. Legtöbbnyire azok csatlakoztak ehhez a csapathoz, akiknek családját a **vörös terror** kivégezte. Bosszút akartak állni

rajtuk, így megkezdődött a **fehér terror**. **Horthy** áttette székhelyét Dunántúlra, és el kezdte a tiszti különítményeket beolvasztani a Nemzeti hadseregbe, mert egyedül veszélyesnek látszottak.

32. A trianoni diktátum

A helyzet megszilárdítása

AZ antant 1919őszén teljhatalmú megbízottat küldött Budapestre, hogy törvényes rendet biztosító kormány kerüljön hatalomra. Ennek a célja az volt, hogy majd a trianoni diktátumot békés úton írják alá. A teljhatalmú megbízott fellépésére a románok kivonultak. A megbízott **Horthy** támogatta, ezért Horthy bevonult Budapestre fehér lovon, és a Gellért téren beszédet mondott, melyben megígérte, hogy rendbe teszi a piros rongyokba öltözött várost, illetve az országot. Parlamenti választások következtek, melyben visszaállították az alkotmányos királyságot, és ideiglenesen Horthyt 1920III. 1-én kormányzóvá / királyi jogkör/ választották. Visszaállt a parlamentarizmus, de csak a jobboldali erők jutottak szerephez, a baloldal hátrébe került.

A békeszerződés aláírása

A magyar béke delegáció már a szerződés megkötése előtt kiutazott Párizsba **Apponyi Alberttel** az élen. Őhöz köthető a „vörös térkép” elkészítése. A delegáció célja az volt, hogy etnikai, történelmi, geográfiai, közlekedési és gazdasági érvekkel bizonyítsa be a történelmi Magyarország egységét. Ez sajnos nem járt sikerrel, nem kérdezték meg, csak közölték a feltételeket, népszavazást sehol sem engedtek meg, kivéve az Ausztriához került Sopronnak és környékének. 1920június 4-én írták alá a Nagy-Trianon-palotában a Magyarország szétdarabolását tartalmazó diktátumot.

Területi és etnikai vonatkozások

Az ország magyar lakosságának száma 10 millió fő volt, és sajnos nemcsak a nemzetiségek kerültek át a szomszédos államokba, hanem a magyarok egyharmada is, tehát határon túli kisebbségbe kerültek, és üldöztetéseknek lettek kitéve. Ezek a magyarok többségben színmagyar

területeken éltek, mégis átkerültek. Ezért kb. 400 000 fő magyar elhagyta a szülőföldjét. Trianon után Magyarország társadalmi összetétele megváltozott a magyarok javára, mert 88%-ban magyarok lakták, Így válhatott az ország nemzetállammá.

Katonai előírások

Antant ellenőrök figyelték Magyarországot, hogy ne hagyja fejlesznie és növelje nemzeti hadseregét, hogy visszafoglalja az elvesztett területeit.

33. A győztes Európa gondjai

A gazdaság helyreállítása

Az antant hiába nyerte meg a háborút, eladósodott a katonai költségek miatt. A Londonban székelő világ pénzügyi központja New-Yorkba helyeződött át, mivel az USA profitált a háborúból a legtöbbet. Európa minden téren vesztett jelentőségéből. A hadigazdálkodásról a normális gazdasági életre történő átállás munkanélküliséghez vezetett. A győztesek a Németországra kirótt jóvátétellel képzelték el gazdaságuk helyreállítását. A németek szintén nehéz helyzetben voltak, ezért nem voltak képesek fizetni a jóvátételt. A franciák a német Ruhr-vidék/ iparvidék/ megszállásával igyekeztek kicsikarni a németektől a jóvátételt. Az európai gazdasági válság az USA aggodalmát fejezte, ki, mivel nem látta biztosnak a hadi kölcsönei visszafizetését. Ezért New-Yorkban jóvátételi konferenciát hívtak össze, ahol kidolgozták az amerikai üzletember nevét viselő Dawes –tervet, mely szerint jelentős kölcsönrel és tőkével támogatták a német gazdaság helyreállítását.

Politikai tendenciák

A két világháború között létrejöttek szélsőséges hatalmi erők: szélsőbal a bolsevik Oroszországban, / sztalini bolsevizmus// szélső jobb erők pedig Olaszországban/ fasizmus/ és Németországban/ nácizmus/ .

Megbékélés Németországgal

A németeknél létrejött weimari köztársaságot követte a nácizmus. Központi kérdéssé vált a jóvátétel kérdése. Ez ügyben a teljesítés politikáját akarták követni. Gazdasági szerződést kötöttek a nyugati hatalmaktól elszigetelt bolsevik Oroszországgal, hogy fellendüljön a gazdaságuk.

A németekkel megbékéltek a franciák a locarnói szerződésben, mely szerint a német-francia határt a franciák garantálják, azaz, hogy újabb területeket nem vesznek el tőlük.

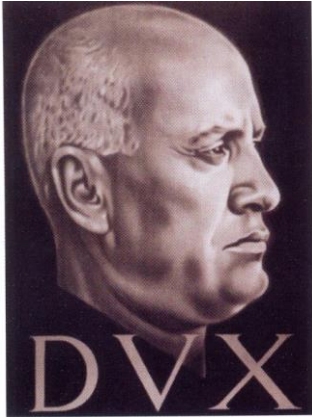
A nők helyzetének változása

A XIX. sz. vége és a XX. sz. elején a nők egyenjogúságát követelő mozgalom / szüffrazett mozgalom / alakult ki. Több államban teljes körű vagy részleges szavazati jogot kaptak a nők.

34. Az olasz fasizmus és a tekintélyuralmi rendszerek

Az elégedetlen győztes / Olaszország/

Olaszország az antant oldalán megnyerte a háborút, ennek ellenére nem kapta meg a beígért területeknek csak egy részét. Ennek az volt az oka, hogy a franciák támogatták az újonnan megalakult **Szerb-Horvát-Szlovén Királyságot**, megerősíteni akarták, így a közeli Fiumét és Dalmácia egészét nem kapták meg az olaszok. A háború teljesen kimerítette az olasz gazdaságot, tömegesen elszegényedtek az emberek, nagy volt az elégedetlenség. Erőre kaptak

a szélsőséges erők, melyet **Mussolini**, volt újságíró és tanító fogott össze. Megalapították az olasz **Nemzeti Fasiszta Pártot**, mellyel erős államot akartak létrehozni a demokráciát kizárva. Nem az ideológia, hanem a hatalom megszerzése és megtartása volt a tét. Szociális és nemzeti töltetűek voltak az ígéreteik. 1922-ben **Mussolini** kiadta jelszót: „**Menetelés Rómába**” **Mussolinit** fogadta a király, és kinevezte miniszterelnöknek.

A fasiszta állam

Mussolini felszámolta az alkotmányosságot. A **parlamentarizmus** csak látszatra működött, mert csak olyan törvényjavaslatokat vittek a parlament elé, amelyet ő már előzőleg jóváhagyott. Vezérnek szólítottatta magát/ **duce**/Totális diktatúrát épített ki. Államosításokra került sor. Létrehozta a **korporációs rendszert**. A korporáció az állam által megszervezett testületek voltak, amelyekben a munkaadók, munkavállalók és az állam közösen kezelte a munka világának kérdéseit. Az olasz egyesítés alatt csorbát szenvedett pápasággal rendezte a viszonyt, elismerte a Vatikánt független államnak. Külpolitikai irányvonala Közép-Európa és a Balkán térségében befolyást szerezni. A Balkánon **Szerb-Horvát-Szlovén Királysággal** nem volt jóban **Fiume** miatt, de igényt tartott a kikötő városra..

Később az egész Földközi-tenger felett akarta kiterjeszteni hatalmát, hivatkozva arra, hogy a Nyugat-Római Birodalom feltámasztására törekszik, mivel az ókori Róma örökösének tartja magát.

35. Köztes-Európa az új világban

Köztes-Európa fogalma

A régiók elnevezése koronként változik. Az első világháború után új rég alakult ki, melynek neve **Köztes Európa**, melyet nyugatról Németország és Olaszország, keletről a bolsevik Oroszország határol. A közöttük lévő területeken az **utódállamok**/ Románia, Jugoszlávia, Csehszlovákia/ , és a **balti államok**/ Lettország, Észtország, Litvánia/ foglalnak helyet. Ezek kis és közép államok, a háború előtt viszont középkori birodalmak húzódtak itt., amelyek a háború utáni diktátumrendszer által megszűntek, mivel nemzetállamra törekedtek. Viszont ezeken a területeken továbbra is fennmaradt a nemzetiségi probléma. Szomszédjaiktól elzárkóztak, nem építettek velük gazdasági kapcsolatokat, ami befelé forduláshoz vezetett.

A Monarchia utódállamai

Az OMM Ausztriára és Magyarországra esett szét. Ausztria nemzetállammá vált, mivel osztrák és német lakosokból tevődött össze .A gazdasági problémák kiéleződése miatt a hitleri időkben Németországhoz csatlakozott /**Anschluss**/. A polgári erők már csak diktatúrával tudták fenntartani a hatalmat.

Csehszlovákia kicsiben modellezte a Monarchiát. Soknemzetiségű ország volt. A csehek csak relatív többségben voltak. Ezen kívül szlovákok, német ajkúak, ruszinok éltek itt. A szlovákok csak papíron tartoztak a cseh államhoz, de azon belül nem kapták meg az önállóságukat, habár külön fővárosuk volt, Pozsony/Bratislava/. A cseh ipar fejlett volt, az államban polgári demokrácia alakult ki, ennek ellenére a nemzetiségek jogait csorbították.

Románia soknemzetiségű állam, eltérő kultúrákkal és etnikai összetétellel. A háború után azért hajtottak itt végre földosztást, hogy a magyar birtokosok és a katolikus egyház birtokait megszerezzék, ezzel a tekintélyüket aláássák.

A **ASzerb-Horvát-Szlovén Királyság** szintén eltérő kultúrájú nép volt szerb túlsúllyal. A horvátok és a szlovénok nem törődtek bele függetlenségük elvesztésébe, ezért szeparatista mozgalmakat szerveztek .Ezért a király 1929-ben diktatúrát vezetett be, és megalakult és Jugoszlávia lett az ország neve, amely kifejezte a terület egységét.

A **Kisantant** megalakult 1921-ben , amely egy magyar ellenes védelmi szövetség volt,tagjai a Szerb-Horvát-Szlovén Királyság, Románia és Csehszlovákia .

A kisebbségek helyzete

A háborút lezáró diktátumrendszer tartalmazott kisebbségvédelmi rendelkezéseket, de ezeket nem tartották be. Olyan közigazgatási beosztást alakítottak ki, hogy a magyar lakosság aránya ne érje el az oktatáshoz és egyéb jogok gyakorlásához megszabott határt.

36. A bolsevik Oroszország

A hadikommunizmus és a NEP

A bolsevikok államosították az ipart és a kereskedelmet, a parasztoktól pedig elvették a földjeiken megtermelt saját terményeiket. A termények és a termékek központi elosztását szervezték meg. A **hadikommunizmus** egy gazdasági irányítást jelent, a piaci viszonyokat kizárva. Ez a rendszer ellátási zavarokat, ebből kifolyólag éhezést okozott, ami lázadásokhoz vezetett. Ezért a hadikommunizmust beszüntették, és a **NEP**-et hozták létre, azaz visszaállították a piaci viszonyokat, mely által érdekeltté vált a gazdaság.

Szovjetunió létrejötte

A bolsevikok átvették Oroszországban a hatalmat, és ez után rendezniük kellett a nemzetiségek helyzetét. A nacionalizmus helyébe a **világforradalom** eszméje került. **1922-**ben létrehozták a Szovjetuniót /.Oroszország+ a balti államok, Finnország, lengyel területek./Az egész Szovjetunió területén totális diktatúrát vezettek be, ahol a pártvezetés dominált.

A modernizáció, tervutasításos rendszer

A nehéziparra fektették a hangsúlyt, ami az életszínvonal rovására ment. Minden erőforrást a nehéziparba és az energiatermelő ágazatokba fektettek. Bevezették a **tervutasításos rendszert**, öt évre terveztek. Elvonások történetek az életszínvonalat biztosító termelésből a nehéziparba, hogy erőművek, kohók, gépgyárak épülhessenek. A szovjet ipar alkalmassá vált egy erős hadsereg ellátására.

Kollektivizálás

Az iparosításhoz több gyári munkásra volt szükség, ezért a parasztságot átszervezték az iparba. Ezért a mezőgazdaságot át kellett szervezni, így termelészövetkezetek / **kolhoz**/ jöttek létre. A parasztság vezető ereje, a **kulákság** ellenállt a kolhozosításnak, ezért el kezdték üldözni őket. A parasztság, mint önálló tulajdoni réteg így megszűnt, tehát rákényszerültek gyárakban dolgozni munkásként.

Sztálin diktatúrája

Lenin halála után **Sztálin** szerezte meg a párt vezetését, így az egész országot is. A bolsevik hatalmat csak a megfélemlítés eszközével lehetett megtartani, ezért megkezdődtek az üldöztetések. / **konceptiós perek** koholt vádak alapján, tisztogatások, **munkatáborok** a **Gulagon** / a táborok főigazgatóságának a nevei /.

37. A világgazdasági válság és a kiutak keresése

A válság kitörése

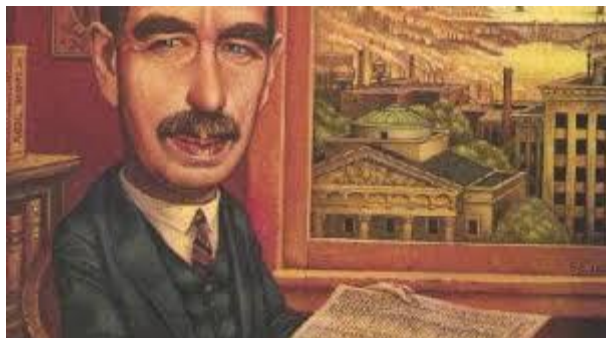
A világháború után Európa gazdasági válságba került, a háborús pusztításokból, veszteségekből csak amerikai tőkével tudott kilábalni. Az USA a világgazdaság központjává vált. Az USA-ban az életszínvonal gyorsan nőtt. A fogyasztás a bővülő termeléssel arányban nőtt. A legtöbb ágazatban túltermelés következett be. Többet termeltek, mint amit a piacok el tudtak adni. Emiatt kirobbant a tőzsdepanik. / hirtelen mindenki eladni akarta a részvényeit, de senki sem vett részvényeket. / Ezért a tőzsde összeomlott. Több bank csődbe ment. A hitelezés leállt, így csökkent a beruházás, a vállalatok visszafogták a termelést, ezért több munkást elküldtek. A válság minden kontinensre kiterjedt. A kormányok csökkentették az állami költségvetést.

A válság társadalmi és politikai hatásai

Milliók váltak munkanélkülivé, éheztek, az utcára kerültek. A középrétegek helyzete is romlott. Megrendült a polgárok helyzete a demokráciában, ezért sok helyen felerősödtek a szélsőséges erők, és diktatúrákat vezettek be.

A válság kezelése fontos politikai tényezővé vált. Kérdés, hogy megtartsák-e a demokratikus kereteket, vagy sem.

Keynes elmélete

Angol közgazdász volt, a világháborús tapasztalatokból kiindulva az állami beavatkozást sürgette. Javasolta, hogy az államok ne a beruházások és az állami költségvetés csökkentésével védekezzenek, mert akkor tovább szűkül a piac, hanem éppen ellenkezőleg. Keynes javasolta a

közlekedés, a szolgáltatások az energiatermelés beruházását.

New Deal/ új irány /

A programot magáévá tevő Rooseveltet választották meg új amerikai elnöknek. Állami beavatkozást sürgetett, és helyreállította a bankok iránti bizalmat. A dollár árfolyamát elszakította az aranyalaptól, így inflációt gerjesztett. Közmunkaprogramot indított el. Korlátozta a gazdasági versenyt, mivel egységes feltételeket teremtett a piaci szereplők számára. Bevezette a minimálbért, és a társadalombiztosítást. A rádióban, „kandalló előtti beszélgetések, során közvetlenül szólt az emberekhez. Célja a jóléti állam és a demokrácia visszaállítása.

38. A gyarmati világ megrendülése

A gyarmatosítás utolsó hulláma

Nagy-Britannia és Franciaország a háborút elvesztő nagyhatalmak gyarmatait megszerezték/ Németországot, az Oszmán-Török Birodalom **Közel-Kelet gyarmatait**. /Ezek az országok elvileg a **Népszövetség** ellenőrzése alá kerültek, mely szövetség **mandátumként**, valójában gyarmatként átadta a győztes hatalmaknak, így az angoloknak és a franciáknak. Az angolok a török uralom alatt lévő araboknak függetlenséget ígértek, ezért az araboknál elkezdődött egy **nacionalista mozgalom**. Végül az angolok és a franciák nem tartották be ígéretüket, így szembe kerültek az arab országokkal. Szíriában és Irakban felkelés tört ki, amit a franciák és az angolok fegyveresen tudtak leverni.

Palesztina

Az angolok támogatták a zsidók betelepülését Palesztinába. A **cionista mozgalom** kidolgozása a budapesti születésű **Herzl Tivadar** nevéhez fűződik. A cionizmus lényege, tisztán zsidó állam létrehozása a palesztin arabok kizárásával. Ezzel kezdetét vetette az arab-zsidó konfliktus, mely a mai napig tart. Mindét fél terror eszközöket vetett be a másik ellen.

Erősödő gyarmatok

A háború után sok gyarmat megerősödött, mint pl. India, ahol a **nemzeti burzsoázia** réteg kialakult. Függetlenség volt a céljuk, ezért szembefordultak a brit gyarmatosítókkal. Gandhi **erőszakmentes mozgalmat** szervezett, vagyis éhségstrájkot. Az ősi indiai **kasztrendszer** ellen is agitált, mert felismerte, hogy ez a társadalmi struktúra akadályozza a fejlődést, mobilitást.

Erőszakmentes tömegmegmozdulásokat szervezett, ilyen volt a **sómenet** a tengerhez.

A Brit Birodalomban ezért változások történtek, átalakult. A **westminsteri statútum** alapján létrejött a **Brit Nemzetközösség. Írország, Kanada, Ausztrália Dél- Afrika** elnyerte a szinte függetlenséget jelentő **domíniumi** rangot.

A Csendes – Óceáni térség

A Csendes –óceán térségéről a washingtoni konferencián határoztak. Maximálták a flották erejét. A britek engedményeket tettek Kínában is, ahol a nyitott kapuk elvét hirdették meg.

Kína és Japán

Japán a Csendes –óceán menti birodalom kiépítésére és vezetésére törekedett. Így Kínával harcba keveredett. Mandzsúriában bábállamot hozott létre.

Kína moszkvai befolyással szovjetizálódott. Megalakult a Kínai Kommunista Párt, aki szembekerült a nemzeti párttal /Kuomintang/. A kommunista párt élére Mao Ce -tung került., aki kivívta a végleges kommunista győzelmet.

39. A náciizmus Németországban

A náciizmus

A háborúból megtörten és rokkantan hazatérő túlélő katonák nem jó szemmel nézték azt, hogy amíg ők harcoltak, addig a spekulánsok meggazdagodtak. Ezért felerősödött az **antiszemita** hangulat. A szélső jobboldali szervezetek felerősödtek, melyek nemzeti és szociális töltetű erős diktatúrát ígértek. **Hitler** a **Mein Kampf** / Harcom / című művében minden társadalmi rétegnek ígéretet tesz/. A munkásoknak nagyobb munkabért, munkát, a tőkésnek a szakszervezetek és a kommunisták korlátozását, a parasztságnak földet ígért, valamint a versailles-i diktátum felülvizsgálatát, és ezen túlmenően egy keleti terjeszkedést, azaz **élettér** politikát.

A náciizmus összetétele között szerepelt a fajelmélet, mely szerint a németeket tiszta árja fajnak tartotta, és a vezetésre képeseknek. A fajelmélet a zsidóság ellen irányult, mert a zsidóságot tette felelőssé minden probléma kialakulásának Így egy ellenségkép alakult ki. A faji alapú zsidóellenességet nevezük antiszemitizmusnak. Hitler megvetette a demokráciát, amely meggyengíti az államot, ezért egy totális diktatúrát hirdetett egy erős akaratú **Führerrel** / vezető/.

A hatalom megragadása

A **nácipárt** megerősödött, és kiépítette a pártapparátusát, fegyveres osztagát és a propaganda szervezetét / rádió, sajtó, filmek, filmhíradó/. A párt rohamosztaga az SA.

A náci hatalom gyors kialakulása és előretörése a világgazdasági válság német hatásában keresendő. A párt választási eredményei rohamosan nőtt. A **Birodalmi Gyűlés** legnagyobb pártjává vált, később kormánypárt lesz. Hitlert birodalmi kancellárrá nevezték ki **/1933/**, aki később a köztársasági elnöki posztot is megszerzi. **/1934/**. Hitler ez után a gyűléssel megszavaztatta a felhatalmazási törvényt, ez által a törvényhozás is a kezébe csúszott át.

A náci hatalom és felfegyverkezés

Hitler felszámolta az alkotmányos intézményeket. A többi pártot szétverte, megszüntette a szakszervezeteket, egyleteket. Hitler kezében összpontosult minden hatalom / vezérelv/. Az SA komolyan vette, hogy a népet fogja a rendszer szolgálni, ezért követelte a forradalmat. Ezért Hitler felszámolta az

osztagot. A náci párt programjában szerepelt a nem német származású/ zsidó/ német állampolgárság megfosztása. Náci szervezetek jöttek létre. A művészeteket is a náci propaganda szolgálatába állították. A gazdaság helyreállítását is célul tűzték ki. Növelték az államgazdasági irányító szerepét. Lecsökkentették a munkanélküliséget. Útépítésekbe kezdtek, a szociális juttatások is növekedtek.

40. A világháború küszöbén

A náci kihívás és az engedmények politikája

Hitler a programját csak háborúval tudta megvalósítani, ezért gyors felfegyverkezésbe kezdett. De mivel a versailles-i diktátum megtiltotta a fegyverkezést, ezért kilépett a diktátum felett örökös Népszövetségből. Bevezette az általános hadkötelezettséget. A **Saar- vidéken** népszavazást tartottak, a német lakosok Németország mellett döntöttek. A nyugati hatalmak az engedmények politikáját választották. Ennek az volt az oka többnyire, hogy tartottak a Szovjetunió fegyverkezésétől. Abban reménykedtek, hogy Hitler kelet felé fog terjeszkedni, a keleti élettér programja alapján. A német hadsereg bevonult a Rajna –vidékre, ami a versailles-i szerződés értelmében fegyvermentes övezet volt, a nyugatiak mégsem léptek fel ellene. A náci hadsereg az angol és a francia katonai ereje fölé emelkedett.

Hatalmi átrendeződés

Franciaország a megerősödő német hadsereg miatt a Szovjetunióhoz közeledett, de végül nem jött létre közöttük az együttműködés, mert a franciák félték a kommunizmustól. A **Komintern** / nemzetközi kommunista szervezet/ meghirdette a **népfrontpolitikáját**/ a kommunista pártok szövetséget köthettek a szociáldemokratákkal.

Olaszország el volt foglalva **Abesszinia / Etiópia** / elfoglalásával, ami miatt szemben találta magát az angol és francia politikával. 1936-ban Olaszország ezért szövetséget kötött a náci Németországgal, és így megalakult a Berlin-Róma tengely. / tengelyhatalmak/. Ezért később Olaszország is csatlakozott az **antikomintern paktumhoz**, amit Németország és Japán kötött egymással.

A spanyol polgárháború

A világgazdaság válság hatására a spanyol monarchia összeomlott létrejött a köztársaság. 1936-ban Franco a jobboldal élén felkelést robbantott ki, ezzel megkezdődött a polgárháború. **Francot** a németek és az olaszok is támogatták. A Szovjetunió a köztársaságiakat, ezen belül is a kommunistákat támogatta. A nyugatiak a be nem avatkozás politikáját hirdették meg, félve egy kiszélesedő európai háborútól. Így Franco és a jobboldal győzött, katonai diktatúrát vezettek be.

Az Anschluss és a müncheni egyezmény

Ausztria támogatta a Németországgal való egyesülést / **Anschluss** 1938. Ez után Csehszlovákiába vonult be a **Szudéta német vidék** visszacsatolása miatt. A nyugatiak a **müncheni szerződésben** átengedték Hitlernek a területet. 1939-ben Szlovákia függetlenné vált. A németek ez után létrehozták a **Cseh-Morva protektorátust**

11. Csehszlovákia felbomlása

41. A trianoni diktátum gazdasági és társadalmi hatásai

A diktátum gazdasági hatásai a térségre

Az OMM/ Osztrák-Magyar Monarchia/ széthullása után a helyén utódállamok jöttek létre, amelyek önálló gazdasági és politikai berendezkedésre törekedtek. **Védvámokat** hoztak létre. Az egyes országoknak a kisebb termelésre kellett átállniuk, így a lassúbb fejlődési pályára álltak.

Mezőgazdaság

A magyar mezőgazdaság termőterülete lecsökkent, mivel a **Délalföld** átkerült a szerbekhez, valamint az OMM-ban való gazdasági rendszer is megszűnt. Új felvevő piacot kellett keresni, ezért Németországgal kereste a kereskedelmi kapcsolatot.

Ipar, bányászat

Magyarország bányái / arany, ezüst, só/ a határon túlra kerültek, azaz a Felvidéket Csehszlovákiához, Erdélyt Romániához csatolták. Az erdőállomány nagy része is a fent nevezett országokhoz került. Így a magyar iparhoz szükséges nyersanyagokat elvesztették, át kellett állni más iparágakra. Az élelmiszeripar továbbra is növekedett. A határon túl így túlméretezett iparágak jöttek létre / faipar, kohászat, gépgyártás /. Magyarországon ez a jelenség gazdasági válsághoz vezetett, romlott az életkörülmény, a háborús gazdaságot a békés gazdaságra kellett visszaállítani.

A településszerkezet torzulásai

A trianoni diktátum a Kárpát-medencében a városhálózat fejlődését megakasztotta és torzította. Az elcsatolt városok híján egész ország Budapest a vonzáskörzetébe került. Így a főváros túlsúlya tovább nőtt, még nyomasztóbbá vált. Az új határok sem az etnikai összetételre, sem a történetileg kialakult gazdasági régiókra sem voltak tekintettel. Városok

vesztették el a piac körzetük jelentős részét.

A szülőföldről az anyaországba menekülők

Az elcsatolt területekről a kisebbségbe és rossz bánásmódban élő magyarok hagyták el szülőföldjeiket, és a trianoni Magyarország területére menekültek. A menekülők birtokaikat, ingatlanjaikat maguk mögött hagyva a magyar államtól vártak segítséget. Szállás híján sokan éltek marhavagonokban, akiket ismerőseik, rokonaik nem tudták befogadni. A későbbi Bethlen –kormány programszerűen segített rajtuk, így könnyebben be tudtak illeszkedni.

A közlekedés veszteségei

A dualizmus korában gyors ütemben bővült a magyar vasúthálózat. Az utódállamok politikusainak egyik fontos célja az értékes

vasútvonalak megszerzése volt. **Szabadka** megszerzés fontos volt a déli államnak. A magyar vasútvonalak sugaras felépítésűek voltak.

A határok mentén elcsatolt vonalak torzították a trianoni Magyarország közlekedési hálózatát, miután az ország elvesztette a Budapestre vezető fővonalakat és a mellék vonalakat. Ezért sok vidéki térségbe csak úgy lehetett eljutni, ha előbb elutaztak Budapestre.

42. A politikai konszolidáció

Teleki Pál miniszterelnöksége -A konszolidáció kezdete

A nagy háború után Magyarország vesztesen került ki. Sok katona elesett a fronton, többen hadifogságba kerültek, sokan hadirokkantan tértek haza. Az ország kétharmad területét elvesztette. A határon túlra került magyarság kisebbségbe került és üldözték őket, kb. 400 000 fő visszatért menekülve az országba. Az ő ellátásuk is súlyosbította az ország helyzetét. Magyarországot a győztesek jóvátételre kötelezték. Az ország szétdarabolása után kedvezőtlené vált a gazdasági helyzet. Ezen kívül a szomszédos utódállamok összefogtak Magyarország ellen. A háború után kialakult proletárdiktatúra kárait is rendbe kellett hozni. A gazdaság válsághelyzetbe került.

Ilyen körülmények között vette át a kormányzást [Teleki Pál](#) miniszterelnök./**1920-1921**/Igyekezett visszaszorítani a szélsőségeket. A kommunista pártot betiltotta. A Nemzeti Hadsereg tiszti különítményeit beolvasztották a hadseregbe és a csendőrségbe.

Földreformot is végrehajtott a kormány, amelyet [Nagyatádi Szabó István](#) földművelésügyi miniszter dolgozott ki. Csak a nagybirtokok töredékeit osztották fel, a nagybirtokrendszer továbbra is fennmaradt, a nagybirtokosok képviselték a hatalmat.

Numerus Clausus

Egyes értelmiségi körökben nagy volt a zsidók aránya, ezért felerősödött az antiszemitizmus.

Az egyetemeken továbbra is a zsidók aránya nagy/ ügyvéd, orvos,színész, újságíró/, ezért bevezették az egyetemi felvételiket szabályozó törvényt. A numerus clausus zárt számot jelent, mely szerint a felvehető hallgatók számát az egyes népfajok és nemzetiségek arányához kötötték.

IV. Károly visszatérési kísérlete

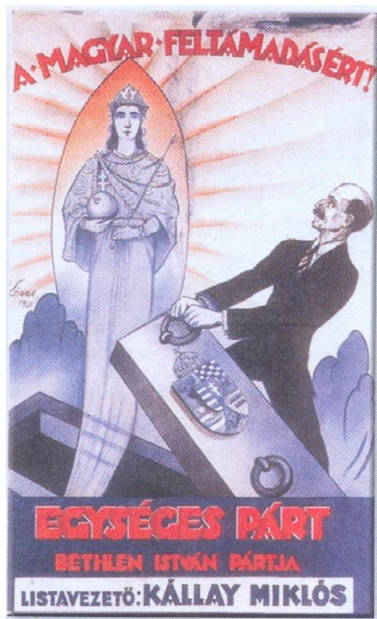
[IV.Károly](#) , az utolsó Habsburg, magyar trónon, visszatért Magyarországra, mint törvényes uralkodó, viszont a közvélemény király puccsnak nevezte ezt az eseményt. Az antant és az utódállamok féltek a visszatértétől, attól tartottak, hogy visszaállítja az Osztrák-Magyar Monarchiát.

Az uralkodó másodszor is visszatért egy kisebb csapattal, és Budaörsön ütközött meg a Horthy-féle katonákkal. Az antant véglegesen száműzte [Madeira szigetére](#). A magyar országgyűlés törvénybe iktatta a Habsburg –ház trónfosztását. Az első királypuccs idején még

Teleki Pál is megingott abban a kérdésben, hogy álljon vissza a királyság, erre a hatalmát féltő Horthy lemondatta a miniszterelnököt, és [Bethlen Istvánt](#) bízta meg kormányalakítással.

Politikai stabilizáció

Bethlen [a parlamentarizmust](#) kívánta visszaállítani. A volt vezetőrétegre támaszkodott, és a szélső jobboldali erőket távol akarta tudni a parlamenttől. A szociáldemokratáktól is távol akart maradni. Bethlen erős kormánypártot hozott létre, hogy a kormány sokáig fennmaradjon. Ezért Bethlen a pártjával belépett Kiszgazda pártba, és így egyesülve létrehozta

az [Egységes Pártot](#). A kiszgazdák Nagyatádival együttműködtek a hatalommal a földosztás érdekében. Bethlen a legerősebb baloldali szociáldemokratákat nem merte beszüntetni, ezért kiegyezett velük. / [Bethlen-Peyer paktum.](#)/ A párttal elfogadtatta a parlamentarizmust, parlamenti képviseletet kaptak, cserében a szociáldemokraták megígérték, hogy nem szervezkednek, nem sztrájkolnak. A parlamenti többség érdekében Bethlen korlátozni kívánta a szavazati jogot. Visszaállította a nyílt szavazást. Kialakult a [korlátozott parlamentarizmus](#), amelynek előnye, hogy a szélsőségeket távol tartotta, viszont több társadalmi réteg elől elzárta a parlamenti képviseletet.

43. A gazdasági konszolidáció

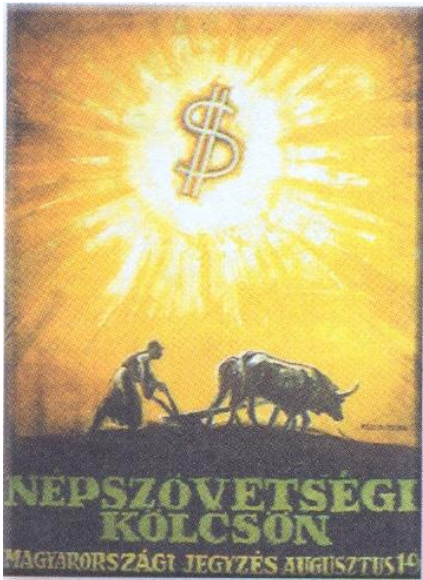
Szerkezet váltás

Egyes ágazatok túlméretezetté váltak: élelmiszer ipar, nehéz ipar, gépgyártás. Ezért más iparágat kezdtek fejleszteni, a könnyű ipart. Az élelmiszeriparban fellendült a zöldség-gyümölcs termesztés.

Inflációs politika

Ezt a politikát a tőkeszegénység miatt kezdték alkalmazni. A kormányzat a növekvő ütemű pénzkibocsátással hiteleket adott a vállalkozóknak, mely hiteleket az inflálódó pénzben fizettek vissza. Az infláció viszont veszélyeztette a bérből és fizetésből élőket, akik elszegényedhettek ez által. Ezért elengedhetetlen volt a külföldi tőke beáramlása.

A Népszövetségi kölcsön felvétele

Magyarországot a nyugat támogatásával felvették a Népszövetségbe /1922/, így a szövetségtől kölcsönt vehetett fel az ország a gazdaság stabilizációja érdekében. A kisantant / utódállamok magyar ellenes szövetsége/ viszont nem jó szemmel nézte ezt.

Stabilizáció

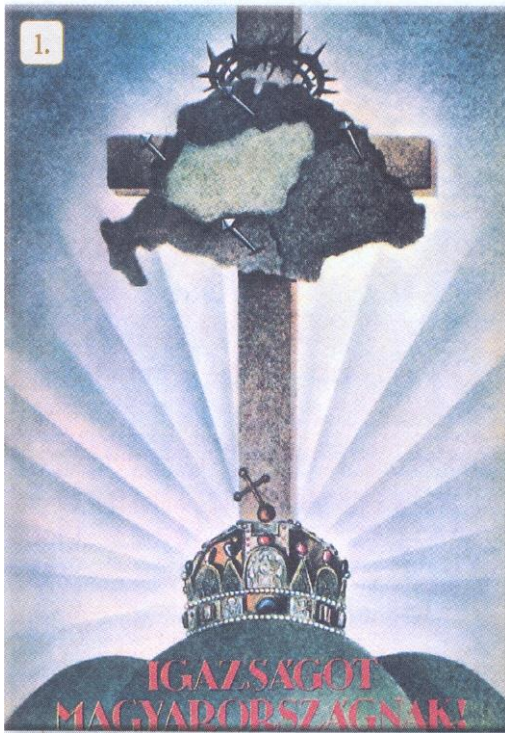
A népszövetségi kölcsönből megállították a korona inflálódását, majd új, értékálló valutát vezettek be, a pengőt. Hitelt nyújtottak a mezőgazdaság gépesítéséhez, a turizmushoz, a villamos iparhoz és a közlekedést fejlesztették. A Magyar Nemzeti Bank **1924**-ben megkezdte munkáját.

Külpolitika

A külpolitika fókuszában a trianoni diktátum felülvizsgálata állt. Ennek érdekében nagyhatalmi támogatásra volt szükség. A kisantantot Franciaország támogatta, tehát ők elleneztek a revíziót. Az olaszok mutattak megértést, és együttműködést ebben a kérdésben : Ezért Mussolini és Bethlen Rómában olasz-magyar örök barátsági szerződést írtak alá.

44. A revízió és az oktatás

Revízió

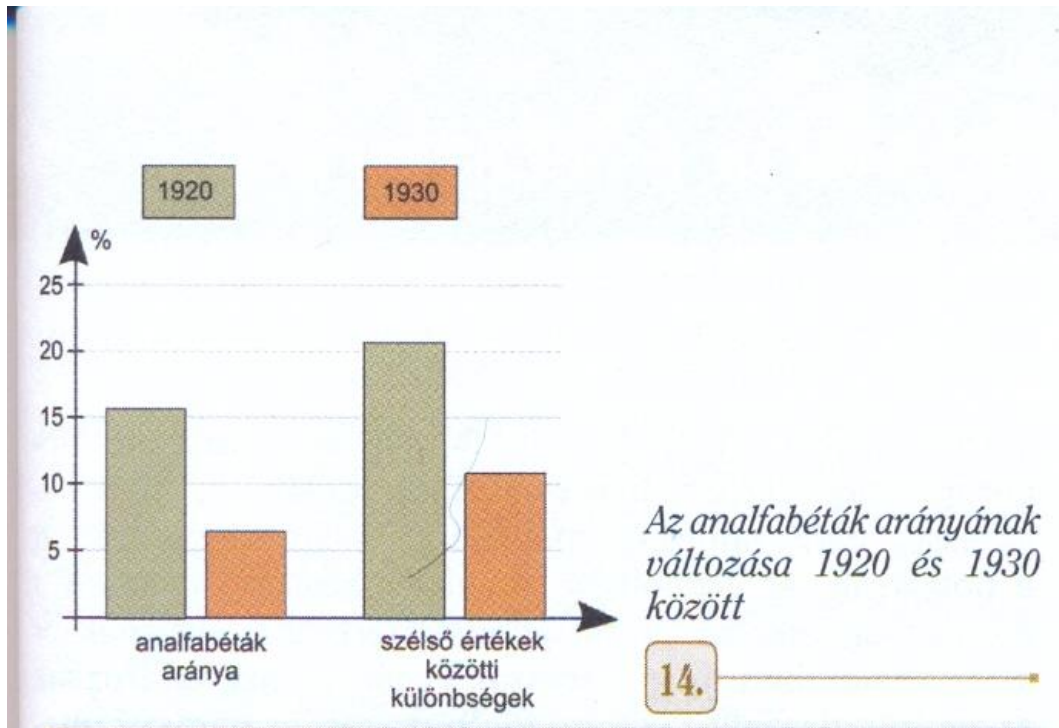
A trianoni diktátumot a magyar kormányzat aláírta más lehetőség híján, de a közvélemény és a politikai elit nem fogadta el. A nemzeti tragédia fokozta a feszültségeket.. A diktátumból adódó igazságtalanságot trianoni traumának nevezték, azóta is. Tragikus következménnyel járt, mivel az ország területének kétharmadát elveszítette, gazdasági ,társadalmi , kulturális hátrányba került. , a népek önrendelkezésének jogát semmibe vették. Magyarországon egyetlen egy politikai erő sem fogadta el a diktátumot. Civil szervezetek jöttek létre, elkezdtek a diktátum ellen agitálni mint pl. a [Magyar Területvédő Liga](#) . A kormányzat nyíltan nem léphetett fel a diktátum ellen, de támogatta a

szervezeteket. Az európai közvélemény számára nyilvánvalóvá vált, hogy Magyarországgal szemben igazságtalanságot követtek el.

Az oktatás fejlesztése

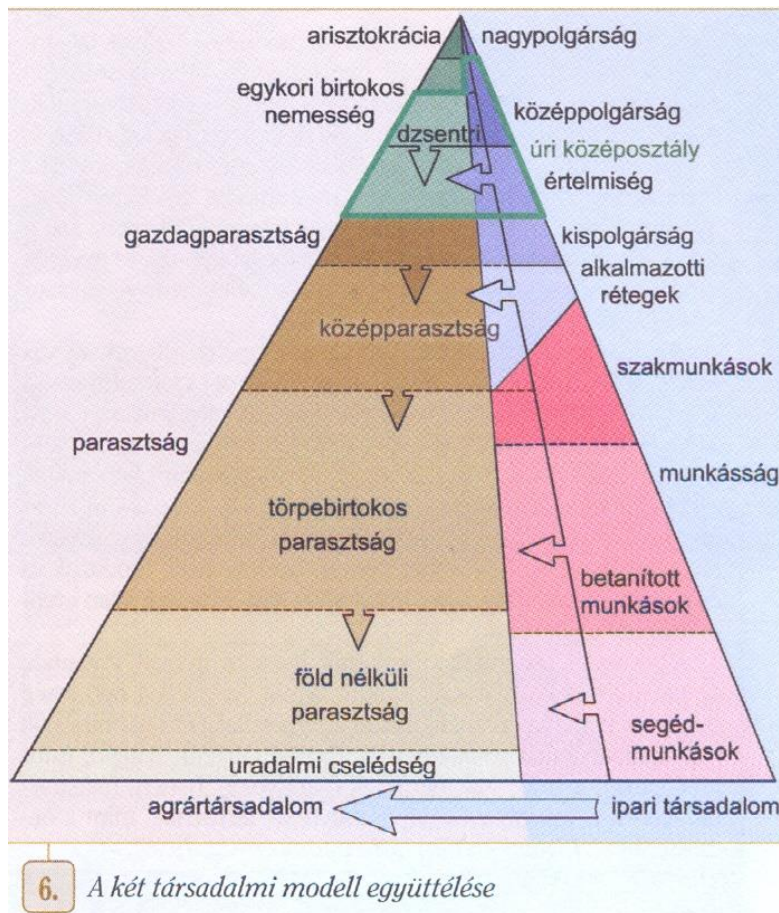
A társadalomban való felemelkedésre az egyszerűbb embereknek az iskolázottság útján volt lehetséges. Ez a felemelkedés első sorban a parasztságot érintette, valamint a kispolgárságot. Az érettségi az alkalmazott állások betöltéséhez elengedhetetlen volt. A felsőfokú diploma már a középréteghez való tartozást biztosította. Ezért a korszakban nőtt a magasabb iskolai végzettségek száma. A korszak folytatta a dualizmus idején kialakult oktatás infrastruktúráját. A Bethlen – kormány vallás- és közoktatásügyi minisztere [Klebelsberg Kunó](#) volt, akinek hitvallása az volt, hogy a magyarság felemelése, régi szerepének visszaszerzése a Kárpát-medencében csak a népesség kulturális szintjének emelésével , az un. [Kultúrfölény](#) fenntartásával lehetséges. Elemi iskolai tantermeket építettek egybekötve a tanítói lakásokkal. A legkisebb településeken, a tanyákon kell működtetni iskolát, ha csak egy- két diák is van. Így az analfabetizmus harmadára csökkent. Megkezdtek a nyolcosztályos általános iskola bevezetését. Új, reprezentatív épületek épültek a középiskolások számára. Korszerűsítették a tananyagot a modern nyelveket és a természettudományokat előtérbe helyezve. A magas színvonalú tanári gárdáról is gondoskodtak. Az egyetemi oktatást is támogatták. A pozsonyi

egyetem az elcsatolás miatt **Pécsre** költözött, a kolozsvári egyetem **Szegedre**. Így új, egyetemi városok jöttek létre. Több egyetemi professzor, tudós részesült Nobel-díjban. Klebelsberg az oktatás szellemiségét a nemzeti öntudat erősítésére kívánta felhasználni. Nemzeti, keresztény szellemben tanítottak.

45. A társadalmi változások és életmód

Lassú modernizáció

továbbra is.

Az ipari társadalom élén a nagypolgárság állt, ők képezték a gyártulajdonosok, és bankárok zömét. Gyakran házasodtak be az arisztokraták körébe, mivel a gazdasági elitet képezték nagy tőkékkel. A gyári munkásság körében a betanított és a segédmunkások létszáma gyarapodott, de ezek közül kerültek ki a munkanélküliek.

Erre az időre esett a **nők emancipációjának** kivívása, vagyis a férfiakkal való egyenjogúsítása.

Életmód váltás

A gőzgépek mellett megjelentek az ipari forradalom újabb hulláma, melynek következtében megjelentek az autók, rádió, mozik, angolvécék, háztartási gépek / vasaló, mosógép, porszívó /

A korszakban a középrétegeknek, a kispolgárságának és a szakmunkásoknak nyílt meg egyre több lehetőség, mint pl. a sportolás, üdülés.

A két világháború közötti társadalomra az ipari forradalom hatása miatt a modernizáció volt jellemző. A társadalomban a hagyományos **agrár társadalom** mellett megjelent a tőkés, **ipari társadalom** is. Ezt a kettős társadalmat torlódó társadalomnak nevezzük.

A nagybirtokosok a történelmi arisztokráciát képezték, akik a politikai elitet alkották.

A paraszti társadalom zömét a szegényparaszság képezi

A kisebbségbe került magyarság

A magyarság harmada a határon túlra, az utódállamokhoz került, akikkel felvetették az állampolgárságot, de ennek ellenére üldöztetésben volt részük. Trianon következményeként 400 000 magyar tért vissza a Csonka Magyarországra.

A székelység megőrizte a területi egységét az erős ellenállása és összetartozása következményeként. A határ menti többségében magyar lakta területeket megkeverték, lakosságcserét hajtottak végre.

Az irodalmi élet viszont fellendült, a magyarság összetartozását fejezve ki. [Tamási Áron](#), [Kós Károly](#) képviselőiben A magyar iskolahálózatot felszámolták.

4. A megélhetés alakulása Magyarországon, pengőben

Egyetemi tanár	898
Bíró, ügyész	712
Fővárosi fogalmazó	623
Minisztériumi fogalmazó	598
Budapesti vállalati ügyvéd	549
Középiskolai tanár (állami)	454
Budapesti magánvállalati mérnök	441
Diplomás MÁV-tisztviselő	424
Megyei diplomás tisztviselő	413
Polgári iskolai tanár	340
Fővárosi elemi iskolai tanító	340
Fővárosi óvónő	290
Állami elemi iskolai tanító	278
Egyetemi adjunktus, tanársegéd	268
Állami óvónő	246
Kezdő köztisztviselői fizetés	199

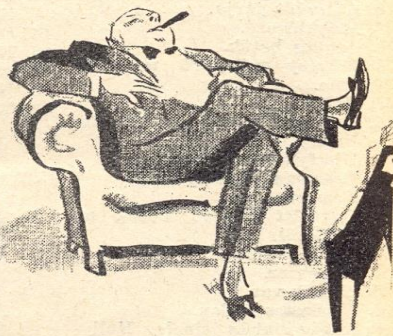
5. Az értelmiség havi fizetése pengőben

20
50.
az
45
50.
az

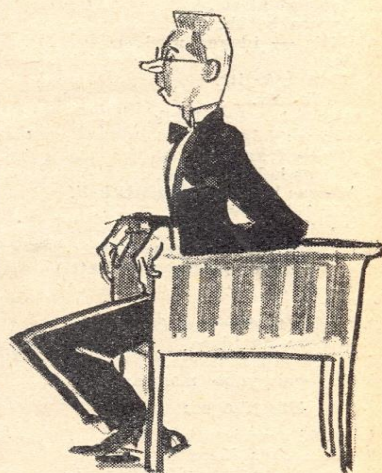
a titka annak, hogy az olvasó is egész lelkével csüggy a regény különös érdekességén. A fordítás *Halasi Andor* gondos, művészi munkája. A regény első ívét mult számunkhoz mellékeljük, mutatóba.

Az illetlenség kódexe. Ne jusson eszébe így nevetni. Mert ha ezt Pólya Tibor meglátja, önt is lerajzolja a kódexünkbe

Az illetlenség kódexe. Ön nem ül, hanem terpszkedik. Szokják le róla. Senki sem kíváncsi a talpára és az orrlyukaira

Az illetlenség kódexe. Ha ön így ül, mindenki azt fogja hinni, hogy kotlik

Hajmássy Miklós, Karády Katalin és Halmay Tibor, 1940

Igy emlékezett HERCZEG FERENC Az írófejedelem

„Országos bizottság alakult, hogy megülje nyolcvanadik születésnapomat. A védnöki tisztelet elvállalta a kormányzó pár, ami bizonyára páratlan kitüntetés. Elkötötték Budapestre, hol a Revíziós Liga nagytermében nyújtották át nekem a díszes okleveleiket [...] November 22-én megjelent lakásomon a Tudományos Akadémia küldött-sége [...] Átadták nekem az Akadémia dírtokba zárt, igen díszes üdvözlőiratát. [...] Egy pazar kiállítású, velin papírra nyomtatott, gazdagon illusztrált album jelent meg, mely címül az én ne-

merős és ismeretlen emberek légiója. [...] Az első város díszpolgárrá választott, ezek közül négy, Kassa, Ungvár, Marosvásárhely és Zombor elküldték követüket Budapestre, hogy egyszerűen nincs arcom itt megismételni. [...] November 24-én Kállay miniszterelnök és felesége a Sándor Móric-palotában negyvennégy terítékes ebédet adtak a tiszteletemre. A vendégsereg előkelő, a lakoma fényes, a hangulat kitűnő volt.”

Herczeg Ferenc: *Emlékezései*. Hővösvölgy, Bp., 1993. 240, 243, 244, 245, 246.)

46. A világgazdasági válság Magyarországon

A válság gazdasági következményei

A modern iparágak rohamosan fejlődtek, amihez a külföldi tőke beáramlása volt szükséges. Az export beszűkült, mivel az utódállamokkal már nem kereskedtek.

A válság kezelése

Az újabb külföldi kölcsönök és a költségvetési megszorítások nem tudták kezelni a világgazdasági válság hatását.

Bethlen István miniszterelnök 1931- ben lemondott, mivel nem tudta kezelni a válságot.

Helyébe lépett **Károlyi Gyula** gróf, aki kormányt alakított. Megkezdte az állami költségek csökkentését. Csökkentették az állami alkalmazottak fizetését és a nyugdíjakat. Károlyi leállította még a miniszterelnökség autóit is, így maga is gyalog járt a hivatalába. Adóemelésre is sort kerített, ami nagy elégedetlenségbe csapott át.

A válság társadalmi és politikai hatásai

A mezőgazdaság hanyatlása a kisbirtokosok tömegeit tette tönkre.

A politikában is érződött a válság. Az SZDP / Szociál Demokrata Párt / 1930- ban egy tömegtüntetést szervezett.

A kiszáradók kiváltak az Egységes Pártból / kormánypárt /, és létrehozták az **Egységes Kiszáradó Pártot**.

A szélsőségek

Szélsőjobboldali csoportok jöttek létre a munkásság és a kispolgárság elégedetlenségeikre építve. / pl. **kaszáskeresztsek** /

A szélsőbalt, a kommunista pártot hiába szüntették be, ők továbbra is szervezkedtek titokban.

/pl Matuska Szilveszter a **biatorbágyi vasúti híd** alatt robbantott, melyre a kormány **statárium** bevezetésével / rögtön ítélő bíróság / válaszolt.

47. Kilábalás a válságból. A külpolitikai helyzet változása

Gömbös Gyula kormánya / 1932-1936 /

Gömbös 95 pontból álló **Nemzeti Munkatervet** bocsátott közre, mintegy kormány programként. Minden társadalmi réteget megszólított benne, és ígéreteket tett nekik, mint Hitler, a náci párt programjában. Ezzel nagy támogatottságot akart elérni. A nagytőke háttérbe szorítását célozta meg. Az alsóbb rétegeknek tett szociális ígéreteket: a parasztságnak földosztást, a munkanélküliség felszámolását, a választójog kiterjesztését. Politikai célja a magyar nemzet megerősítése. A revízió híve volt, a kisebbségi jogok kiszélesítését akarta. Olcsó, gyors ügyintézkést ígért a közigazgatásban. A tisztviselői bérek és a nyugdíjak rendezését, a pengő értékállóságának biztosítását, az adók mérséklését ígérte.

2. „1. Politikánk célja

Politikánk célja a magyar nemzet megerősítése, a nemzet minden tagja részére az elérhető legnagyobb erkölcsi és anyagi jólét biztosítása. Mivel ez a cél csakis szilárd alapokon nyugvó, határozott célkitűzésekkel dolgozó s erőteljes alkotmányos központi akarat által irányított, független nemzeti állam keretén belül valósítható meg, politikánk közvetlen feladatául az öncélú nemzeti állam kiépítését tekintjük. [...]

3. Revízió, kisebbségi jogok, a dunai államok együttműködése

Minden békés eszközzel arra törekszünk, hogy a békeszerződés a jog és az igazság szellemében revízió alá vételessék. Súlyt helyezünk a kisebbségi jogok teljes érvényesítésére, és nem zárkozunk el a dunai államok együttműködése elől.

4. Országgyűlés

Olyan országgyűlést akarunk, amely a nemzeti közvélemény hű tükrözője és emellett az ország minden rétegének képviselője.

5. Választójog

Szükségessé tartjuk a választójog reformját a titkosság elvének érvényesítése alapján, de a nagy nemzeti érdekek legmesszebbmenőbb megóvásául. [...]

11. Közigazgatás

Jó, olcsó, gyors és a nép szeretetétől áthatott közigazgatást akarunk, amely mindenkinek egyenlő mértékkel mér, és az állampolgárok teherviselő képességéhez szigorúan alkalmazkodik. [...]

16. A tisztviselői illetmény és nyugdíj rendezése

Rendezni óhajtjuk a tisztviselői illetmény- és nyugdíjügyet. [...]

18. A kisebb állások szaporítása

A magyar ifjúság jövőjének, érvényesülésének biztosítását a leg-sürgősebb nemzeti és szociális feladatok egyikének tartjuk, ezért az államigazgatás keretében is igyekezni fogunk a közigazgatásban túltengő magas állások lebontásával és a racionalizálási elvek szemmel tartásával inkább a kisebb állásokat szaporítani. [...]

21. A pengő értékállóságának biztosítása

A pengő értékállóságát minden eszközzel biztosítani kívánjuk. [...]

25. Adó- és illetékrendszer

A gazdasági élet és különösen a termelés szempontjait fokozottabban figyelembe vevő, emellett igazságos és arányos közteherviselést biztosító és lehetőleg egyszerű adó- és illetékrendszert akarunk. [...]

34. A magántulajdon és a kapitalizmus

Közgazdaságunkat a magántulajdon elvén és a kapitalista termelés formái között akarjuk fenntartani. Utóbbinak a nemzet egyetemére káros kinövéseit erős kézzel igyekezünk lenyesni. [...]

37. A termelés és a fogyasztás összhangja

Termelésünk és fogyasztásunk összhangba hozását és nemzetünk megélhetési viszonyainak javítását nem a tömegek életszínvonalának lesüllyesztésével, hanem olyképp akarjuk megoldani, hogy az összes termelőerők serkentésével, helyes szervezéssel és tevékenységünknek a szükségletekhez igazodó irányításával minél több valódi értéket produkáljunk. [...]

47. Mezőgazdasági termelésünk fokozatos átállítása

Mezőgazdasági termelésünket fokozatosan át akarjuk állítani. Egyrészt a nagyobb tömegek eltartására alkalmas, exportképes művelési ágakra, másrészt olyan művelési ágakra, melyek ipari termelésünknek nyersanyagot szolgáltatnak. [...]

51. Telepítési politikánk

A birtokmegosztás egészséges kialakításának előmozdítása végett egészséges telepítési politika kezdeményezésére és végrehajtására fogunk törekedni. Ebbeli törekvésünkben magasabb nemzeti érdeket tartva szem előtt, vigyázni fogunk arra, hogy a termelés folytonossága és eredményessége csorbát ne szenvedjen. [...]” (A Gömbös-kormány Nemzeti Munkatervéből, 1932)

Gömbös külpolitikája

Mivel a Magyar Királyság nem folytatott kereskedelmet az utódállamokkal, ezért új felvevő piacot szerzett gabona exportjának **Németországban**.

Gömbös folytatta a Bethlen kormány idején az olaszokkal megkötött szövetség fenntartását.

Az osztrákokkal kiegészítve felújították a római szerződést. Így létrejött az olasz- osztrák-magyar együttműködést rögzítő **római jegyzőkönyv / 1934 /**

Gömbös Németországhoz is közeledett, de először gazdasági téren, a már említett felvevő piac érdekében, így a magyar gabona export zöme Németországba irányult. Hamarosan a gazdasági közeledést követte a politikai is.

A Darányi Kálmán kormány/ **1936-1938 /**

Németországgal fenntartotta a jó viszonyt, viszont egyidejűleg a Nyugat és Olaszország felé is nyitott. A revíziós külpolitikához / trianoni diktátum felülvizsgálata / nagyhatalmak támogatottságára volt szükség, és ekkor már Olaszország és Németország is visszaszerezte a nagyhatalmi pozícióit.

Ebben az időben újabb háborús veszély fenyegette Európát, így a trianoni diktátum által meghatározott hadsereg létszámát növelni kellett, mintegy hadsereg fejlesztési program keretén belül. Németország már ebben az időben bekebelezte **Ausztriát / Anschluss 1938/**, a Nyugat tehetetlen volt a németek hirtelen felfegyverkezésével szemben, Magyarország viszont lemondott az erőszakos, fegyveres revízióról, ezért a Nyugat elismerte a jogát a fegyverkezésre. A Darányi kormány idején erősödött a németekkel való politikai kapcsolataink, ezzel viszont nőtt a szélsőjobb erők tábor. Így a politikai elit egyes csoportjai a kormányzói jogkör erősítését kívánta, ezért **halasztó vétójoggal** ruházták fel.

48. A világháború előestéjén

További sodródás

Horthy Miklós, a kormányzó Darányi helyett az angolbarát Imrédy Bélát nevezte ki miniszterelnöknek. /1938-1939 /

A német előretörés a náci ideológiával egyre nyomasztóbb volt, mégis ő tőlük remélte a kormány a revízió támogatását, és nem a háttérbe szoruló Nyugattól.

A német befolyás eredményeképpen a parlament megszavazta az első zsidó törvényt 1938-ban, mely korlátozta a zsidók jogait. A törvény meghatározta, hogy azok tekinthetők zsidóknak, akik izraelita vallásúak voltak, valamint korlátozta a zsidó értelmiségiek számarányát 20%-ban.

Belpolitikai viszonyok

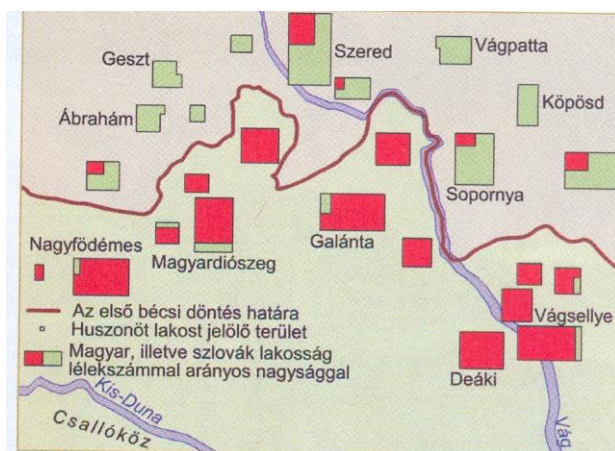
Két ellentétes politikai nézet jött létre: a szélsőjobb, akik náci barátok lettek, valamint a náci befolyás ellenzői. Ilyen ellenzők voltak a baloldali, többségében népi írókból álló értelmiségiek, akik megalakították a Márciusi Frontot. Programja: a nagybirtok felosztása- a nagytőke visszaszorítása- demokrácia- függetlenség- náci ellenesség. Németh László író volt a népi írók csoportjának vezéralakja. Megindította a Tanú című folyóiratát.

A szélsőjobb előretörése

Létrejött a szélsőjobb Nvilaskeresztes Párt Szálasi Ferenc vezetésével. Szálasi alakította ki a hungarista ideológiát, mely által Trianonra reflektált. Célja az volt, hogy a megmaradt országunk magyarjait a határon túli magyarokkal egyesítse.

Létrejött a Magyar Élet Mozgalom.

Imrédyt Horthy leváltotta a szélsőjobb nézetei miatt, és újra Teleki Pált bízta meg miniszterelnökséggel, aki 1920 elején már volt miniszterelnök. /1939-1941 /

13. Az első bécsi döntés egy határszakasza és a települések etnikai összetétele

Az első bécsi döntés / 1938 /

Hitler még a II. világháború előtt közvetlen Csehszlovákiát feldarabolta: Cseh-Morva protektorátus jött létre, amely Németországhoz került, így visszakapta a Szudéta vidéket. Magyarország a többségében magyar lakta területeket kapta vissza.

A kassai bevonulás fotón és festményen

Horthy bevonult fehér lovon Kassára. A többségében szlovák területek

Eperjes központtal egy szlovák államot hoztak létre a többségében szlovák területeken

49. A Náci Birodalom előretörése

A II. világháború kitörése és a furcsa háború

Hitler **Danzig** kikötőváros átadását követelte.

Németország és Szovjetunió 1939.VIII.23-án megneemtámadási szerződést írt alá, a **Molotov-Ribbentrop –paktumot**. Megegyeztek abban, hogy egymás területi érdekszférájába nem avatkoznak be. Lengyelország felosztásában is megegyeztek. Így egyik félnek sem kellett tartania attól, hogy fegyveresen támadja egymást.

A német csapatok **1939.IX. 1**-én megtámadták Lengyelországot, így kirobbant a II. világháború. A bolsevik oroszok is Kelet felől lerohanták Lengyelországot. Az ország államisága elveszett, egy emigráns lengyel kormány fog működni Angliában. Az oroszok német katonai ruhába öltözve több tízezer lengyel tartalékos tisztet végeztek ki a **katini erdőben**. Velük ásatták meg a tömegsírijukat.

A nyugati fronton a francia-német harc szintén fog kialakulni. A franciák nagy költséggel kiépítették az erődrendszerüket- **Maginot- vonal**, nem akartak elsőnek támadni, tehát a védelemre rendezkedtek be. Hitler sem akart még hadműveletbe kezdeni, így kialakult a **furcsa háború**/ egyik sem támadt /

A szovjet-finn háború

A szovjetek a hozzájuk közel eső finn Karéliát akarták megszerezni.

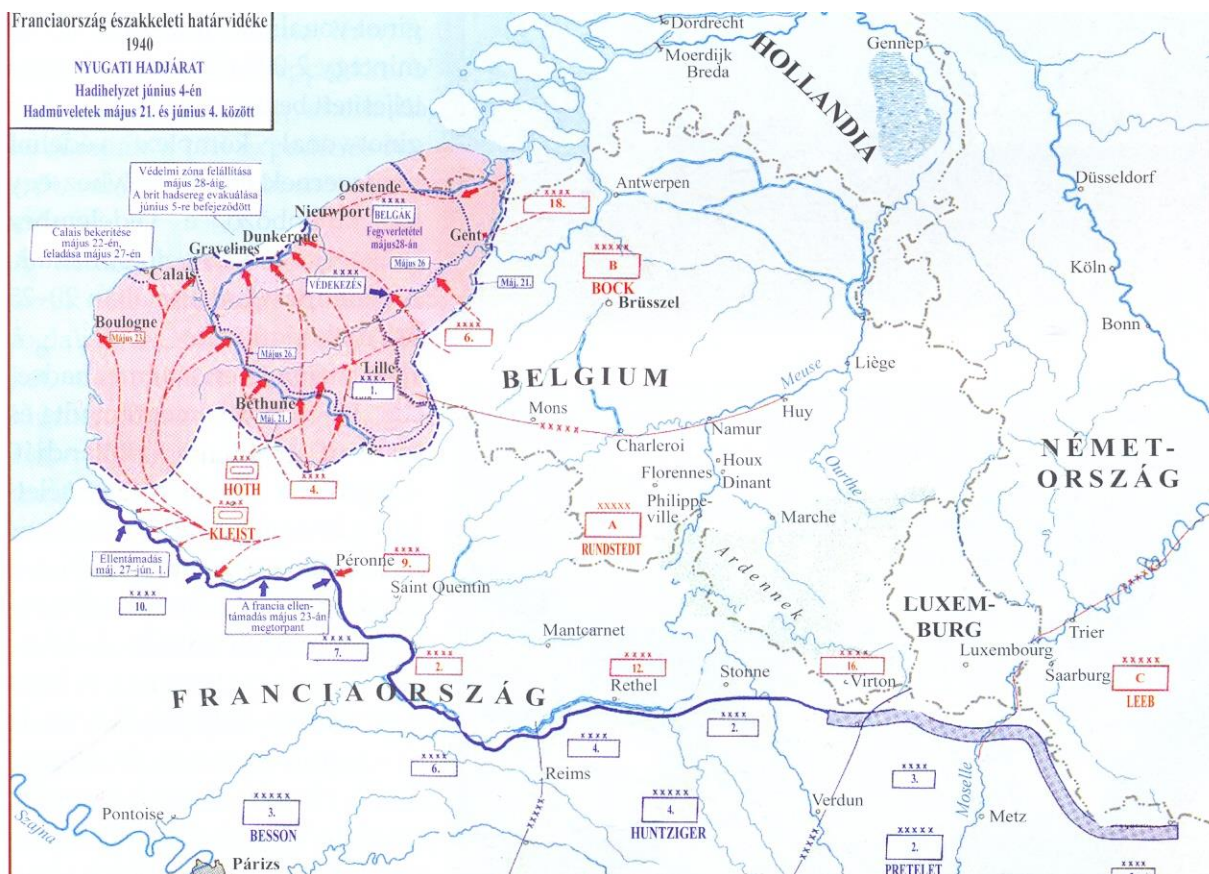
A Nyugat lerochanása

Hitler Franciaországból a skandináv államok felé ment, hogy **Dániát** és **Norvégiát** megszeresse . Elsődleges célja a svéd vasérc megszerzése volt, a fegyvereinek utánpótlására

A német sereg visszafordult, majd Belgiumon át megtámadta **Franciaországot** a Maginot-vonal megkerülésével. A német páncélosok átkeltek az Ardenneken, elvágták egymástól az angol és a francia erőket. Dél-Franciaországban a németeket kiszolgáló **kollaboráns** kormány jött létre. A német ellenes erők, **De Gaulle** vezetésével Londonba távoztak, és onnan figyelték az eseményeket, és **partizán harcokat** irányítottak.

Az angliai csata

Hitler remélte, hogy megegyezik a britekkel, de az új brit miniszterelnök, Churchill a népével együtt az **ellenállás** mellett döntött. Ez által megkezdődött a modernkor első **légi háborúja**, az **angliai csata**. A németeknek komoly veszteségeket okozott a légi támadás, ezért le kellett állítani.

Támadás Kelet felé

Hitler **1941**-ben felrúgta a szovjet-német megneemtámadási szerződést, és hadüzenet nélkül megtámadta a Szovjetuniót. A nácista programjában szerepelt az **antibolsevizmus**, valójában az ásványkincseket és a gabonát akarta megszerezni, az utánpótlás miatt. Hitler fanatikusan bízott a Vörös hadsereg elleni sikerben. Sztálin nem hitt a német támadás hírének, így felkészületlenül érte őket. A németek az előre kidolgozott **Barbarossa** fedőnevű **haditerv** alapján három hadosztalban indultak **Leningrád-Moszkva –Kijev** városok felé nagy erővel. A nagy távolságok miatt nem tudták megszervezni az utánpótlást. Az utánpótlásokat megakadályozták a szovjet partizán harcok. A Vörös Hadsereg **Moszkva** alatt megállította a német sereget. Hitler nem tudta megszerezni a természeti erőforrásokat, ehelyett hosszú háborúba keveredett, így nem tudták elkerülni az orosz, téli hidegeket, és a fegyvereik sem bírták a klímát.

50. A szövetségesek felülkerekedése

Az USA és a hadviselő felek

Az USA elnöke, Rooseveltt felismerte a náci és a japán veszély nagyságát. Viszont engedélyezte, hogy amerikai vállalatok nyersanyagot és hadianyagot szállítsanak Angliába. Az angolok arany- és valutatartalékai kimerültek. Az amerikai elnök így megengedte a **kölcsönbérleti törvény** alapján a fizetés nélküli szállítást. Ez vezetett ahhoz, valamint a Szovjetuniót ért támadások, hogy **Roosevelt** és **Churchill** egy csatahajó fedélzetén aláírták az **Atlanti Chartát / 1941**. VIII. / A dokumentum tartalma: a háború utáni világrend alapelvei / demokrácia- nemzeti önrendelkezés- szabad kereskedelem- annexió, vagyis területi hozzacsatolás nélküli béke. Ezeket az elveket tette magáévá a Népszövetség is. A Chartához a bolsevik berendezkedésű **Szovjetunió** is csatlakozott, aki sok mindenben nem értett egyet.

Japán és az USA hadba lépése

Japán **Délkelet-Ázsia és a Csendes-óceán** térségében kívánt terjeszkedni. Az USA **bojkott** alá helyezte Japánt, megtiltotta a hatalmaknak, hogy Japánba nyersanyagokat, mint pl. olaj, szállítsanak. Ezért **Japán a Szovjetunióval megneptámadási szerződést** kötött, hogy teljes erővel

az USA ellen fordulhassanak. Japán hadüzenet nélkül megtámadta az amerikai katonai támaszpontot, **Pearl Harbort**. Erre várt az USA, vagyis arra, hogy ürügyet találjon megtámadni a japánokat. Az USA polgárai már nem háború ellenesek, így felkészültek a háborúra, a gyárakat, üzemeket átállították a hadi termelésre.

Fordulat a háború menetében

A fordulat a sztálingrádi csatában következett be. A németek a moszkvai csata után minden erejüket Sztálingrádba vetették. A biztos győzelemre mentek, mivel a szövetségeseik is támogatták, a magyaroknak ki kellett állítani a **II. magyar hadsereget**. A német vereség fő oka a tél beállta volt. A szovjetek bekerítették a német sereget. A németek **1943** februárban megadták magukat.

Az észak-afrikai fronton Rommelt, a sivatagi rókát az angol hadsereg **Montgomery** nevű tábornoka állította meg. /**El- Alamein, 1942.** / . Az amerikai felszabadító csapat Eisenhower tábornok vezetésével **Marokkóban** partra szálltak, és az angoloknak segítve kiszorították az afrikai partokról a németeket és az olaszokat.

A csendes-óceáni hadszíntéren **1942** nyarán az amerikai flotta a **Midway-szigetknél** győzelmet aratott a japánok felett. Később az amerikaiak szigetről szigetre szorították vissza a japánokat. / **Békaugrás hadművelet** /

A szövetségesek előretörése

1943-ban a németek a keleti fronton utolsó támadásukat intézték az oroszok ellen a **Kurszk** térségben

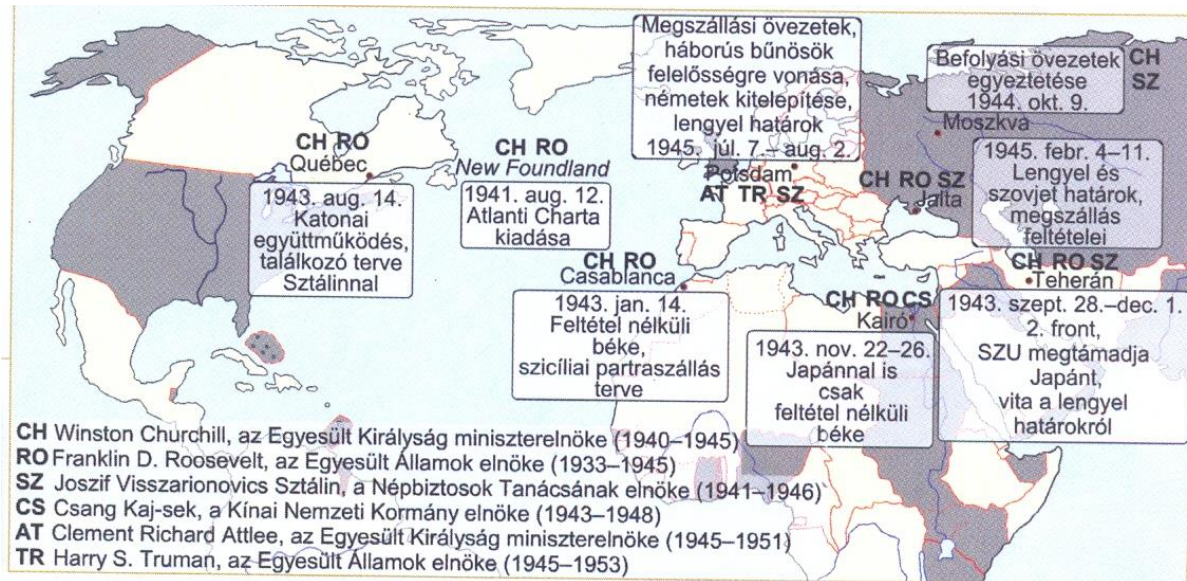
A szovjet tankok mennyiségben felülmúlták, minőségben pedig megközelítették a németek tankjait.

Az **Észak-Afrikában** győzött angol és amerikai hadsereg partra szállt **Sziciliában**, majd **Dél-Itáliában**. Az olasz király a hadseregre támaszkodva leváltotta Mussolinit. Olaszország kilépett a háborúból.

Az **atlanti csatában** a német tengeralattjárók, és az angol kereskedelmi és hadiflotta háborúzott, végül a szövetségesek felülkerekedtek. A német tengeralattjárók óriási károkat okoztak, de közülük sokat elsüllyesztettek a szövetségesek.

51. A szövetségesek győzelme

A szövetségesek együttműködése

Az Atlanti Chartához egyre több állam csatlakozott. Ez a tengelyhatalmakkal szemben jött létre.

A **casablancai** és a **teheráni találkozón** a **három nagyhatalom** képviselői vettek részt. /**Roosevelt, Churchill, Sztálin** / A háború utáni rendezést tűzték ki célul.

A náci Németország veresége

A német hadsereg még 1944-ben is hatalmas erőt képviselt. Óriási veszteségeket okozott ellenfeleinek. Igyekezett a **csatlós államokat** a háborúban tartani. A nácik így lassítani tudták a szövetségesek előrenyomulását.

A nyugati szövetségesek megkezdték Németország bombázását. Ipari központokat, katonai objektumokat, kórházakat, közlekedési gócpontokat, stratégiai helyeket bombáztak. Az egyik legnagyobb méretű pusztítást vitték végbe azzal, hogy polgári célpontok ellen is támadtak **Drezdát** szétlőtték. A bombák az óvóhelyeket is elpusztították. Több száz ezer ember vesztette életét. Méltán nevezték Drezdát a pokol kapujának. Az emberiség elleni büntett egyik legborzalmasabb példája volt, amit a nyugat művelt velük büntetlenül. A több német várossal együtt több millió német polgár maradt holtan a romok alatt.

A szövetségesek **Normandiában** partra szálltak **1944.VI. 6-án**. Ezzel megnyílt a II. front. A felszabadító hadsereg Németországig nyomult előre, és Berlinben találkozott a felszabadító szovjet sereggel.

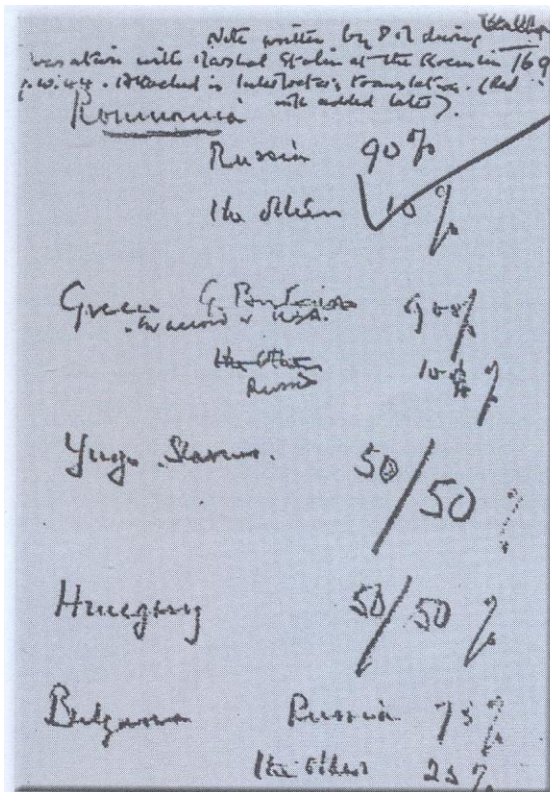
Varsóban német ellenes felkelés tört ki a lengyelek szervezésében, amit a németek levertek. Sok lengyelt vittek a háború alatt koncentrációs táborba.

Partizán mozgalmak

A német megszállások területén alakultak ki ezek az ellenállási fajták.

A német-szovjet háború kapcsán a szovjet csapatok felszabadították a **Balkánt** és **Magyarországot**. A szovjet sereg eljutott kelet- **Berlinig**, és a várost ostromolta. Hitler még a város eleste előtt öngyilkos lett. A német hadsereg az I. világháborúhoz hasonlóan feltétel nélkül megadta magát, kapitulált.

Jalta és Potsdam

1. A híres „papírcetli”, amely milliók sorsáról kívánt dönteni. Sztálin és Churchill 1944. októberi moszkvai megbeszélésén szóba került a nyugati és a szovjet befolyás kérdése a Balkánon. Churchill egy papírlapra vázolta föl elképzeléseit: „Románia: Oroszország 90%, a többiek 10%; Görögország: Nagy-Britannia 90%, Oroszország 10%; Jugoszlávia: 50–50%; Magyarország: 50–50%; Bulgária: Oroszország 75%, a többiek 25%.” A vastag „pipa” Sztálin jóváhagyását jelenti

A **jaltai konferencián** / **1945 február** / a győztes szövetségesek Németországot **megszállási övezetekre** osztották. Megállapodtak az új lengyel államról, a Szovjetunió Kelet –Európa területén való hódításait elismerték, és megengedte a nyugat, hogy **Közép- és Kelet-Európára** rátegye a kezét.

A **potsdami konferencián** / **1945. VII.** / a jaltai határozatok ismétlődnek meg. Itt már érződött az amerikai és szovjet szembenállás.

Japán összeomlása

A japánok az amerikai haditengerészet ellen bevetették az öngyilkos repülőket/ **kamikazék**/. Az amerikaiak felszólították a japán császárt, hogy feltétlen fegyverletételt hajtsanak végre, de ez a felszólítás süket fülekre talált, ezért atomtámadást intéztek két japán

város, **Hirosima** és **Nagaszaki** ellen. / **1945. VIII. 6. 9.** /. Ez egy új korszak kezdetét vette, az **atomkorszakét**, valamint felhívást intézett a világ felé, kivált Szovjetunió felé, és nem utolsó sorban főpróba volt, hogy milyen a pusztító ereje a népiirtást illetően.

52. A háború borzalmai

Másfajta háború

A harckocsik és a repülőgépek bevetése miatt nem alakult ki állóháború.

A II. világháborúban jóval pusztítóbb fegyvereket vetettek be, amelyek nemcsak a katonák, hanem a polgári lakosság millióit is elpusztította. A városokra irányult légitámadások felmérhetetlen pusztításokat hajtottak végre. Hidak berobbantása, kórházak, katonai objektumok, ipari központok, közlekedési gócpontok, pl. **Berlin, Bécs, Budapest, Drezda**, a pokol kapuja, Hiroshima, Nagaszaki.

A hadban álló hatalmak minden szabályt felrúgtak, nem tartották tiszteletben a hadifoglyok jogait sem.

Népirtás, holokauszt

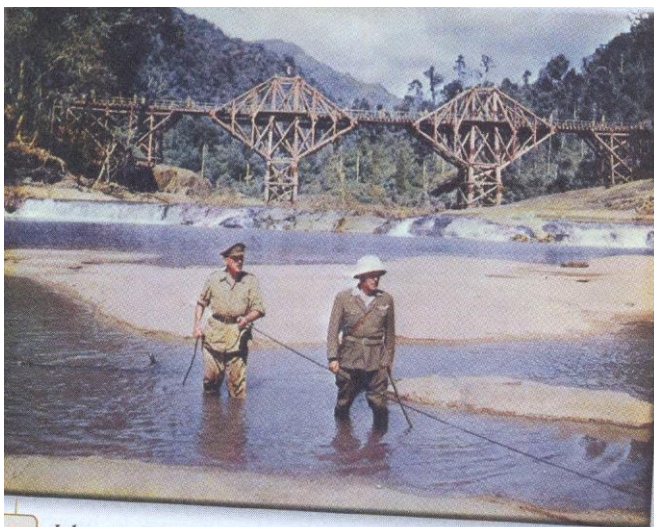
1. *Katyń tömegsír. A szovjetek a Szmolenszk környéki kisváros környékén 15-20 000 lengyel tisztet mészároltak le 1940 áprilisában. A németek 1943 áprilisában fölfedezték a tömegsírokat, és a sajtó is beszámolt a mészárlásról. A Londonban működő emigráns lengyel kormány nemzetközi vizsgálatot követelt*

Szervezett népirtás folyt: **genocídium**. A **holokauszt** az emberek égőáldozatát jelenti.

A II. világháború új, sajátos eszmékkel harcolt: **bolsevizmus, nácizmus, fasizmus**.

Az első két ideológia rasszista elemeket is tartalmazott. A bolsevizmus zsidókat és társadalmi hovatartozás alapján egyházi személyeket, a nemességet, a

paraszságot, politikai embereket vitt a **GULAG**-ra, ahol embertelen körülmények között dolgoztatták őket, és válogatott módszerekkel kínozták. A németek **Auschwitz**-ban sok zsidót és lengyelt végeztek ki. A zsidókat nem sorozták be a frontokra harcolni, hanem **munkatáborokba** vitték, hogy az utánpótlást szolgáló termelést végezzék. A németek alkalmazták a **gettókat, pogromokat**, bevezették a **zsidó törvényeket**, megkülönböztetett jelvényeket kellett viselniük. Az áldozatok oroszán része a kispolgári rétegből került ki, a

2. Jelenet a Híd a Kwai folyón című filmből. A japánok európai hadifoglyokat dolgoztattak hidak, vasutak építésénél a számukra nehezen elviselhető trópusi körülmények között. Az alutáplált emberek közül sokan elpusztultak

gyártulajdonosok és a bankárok körét nem érintette az üldöztetés. Hitler 1 millió embert végeztetett ki, Sztálin 100 milliót.

Az amerikaiak szintén alkalmaztak megsemmisítő táborokat/ pl. Texas /, ahová japán származású amerikai állampolgárokat hurcoltak.

Megállapíthatjuk, hogy a hadban álló nagyhatalmak mind a tengelyhatalmak, mind a szövetségesek egyformán bűnösök a háborúban való részvétel és az

ott elkövetett pusztítások miatt, mégis csak a győztesek zárták le a háborút, és diktáltak a vesztesek felett, igazságtalanul hozták meg a döntéseket, / területátadás, jóvátétel a győztesek részére, a vesztesek elítélése a nemzetközi hadbírószágon.

53. Magyarország háborúba sodródása

Teleki Pál miniszterelnök belpolitikája

Célja volt visszaszorítani a szélsőséges erőket, valamint a német politikai befolyást, annak ellenére, hogy a németek a frontokon még mindig elsőprő katonai sikereket értek el, valamint a Nyugattal keresni a diplomáciai kapcsolatokat. Háború esetére megnövelték a miniszterelnök szerepét. Teleki betiltotta Szálasi pártját, de az új nevet vett fel/ Nvilaskeresztes Párt /, így tovább működött. Ugyanakkor Teleki Pál a parlamenttel elfogadtatta a második zsidó törvényt, mely tartalma: az számít zsidónak, akinek két nagyszülője izraelita vallású annak ellenére, ha ő maga már keresztény. Bizonyos értelmiségi pályán a zsidók számarányát 6%-ra vitte le.

Kárpátalja megszerzése

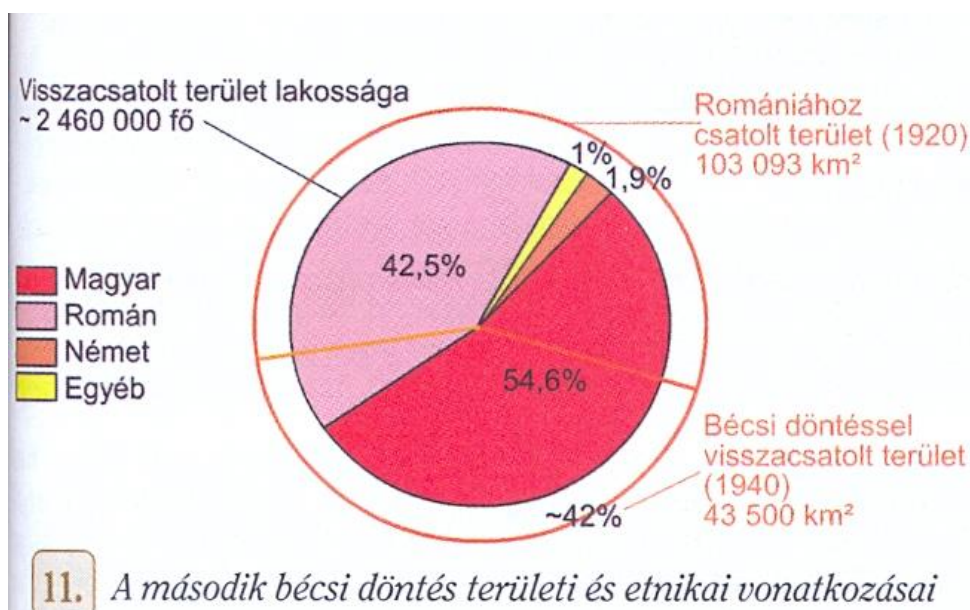
Magyarország csatlakozott az Antikomintern paktumhoz/Kommunista Internacionálé ellenes/ paktumhoz, mivel már voltak negatív élményei a bolsevik hatalom borzalmairól / Kun Béla Tanácsköztársasága/. Egyben kilépett a Népszövetségből.

1939 márciusában Hitler bekebelezte Csehországot, és támogatásával létrejött egy tisztán szlovák állam. Kárpátalja viszont nem maradt szlovák kézen. 1939 -ben határkiigazítás történt Magyarország javára.

A háború kitörése-fegyveres semlegesség

Teleki Pál miniszterelnök biztosan állította, hogy Németország nem győzhet, ennek ellenére együtt kell menetelnie vele. Teleki meghirdette a fegyveres semlegesség politikáját.

A II. bécsi döntés / 1940 /

A szovjetek a románoktól Besszarábiát követelték. A bolgárok Dél-Dobrudzsát vissza akarták szerezni a románoktól, melyet vissza is kaptak.

A magyar politika további területeket kért vissza az utódállamoktól, amelyeket a trianoni diktátum által elvesztett. Hitler volt ez ügyben a további támogató. 1940. VIII. 3-án, a **II. bécsi döntés** értelmében visszakapták **Észak-Erdélyt** és a **Székelyföldet**. A többségében magyar lakta területeket adták vissza.

Sodródás a háborúba

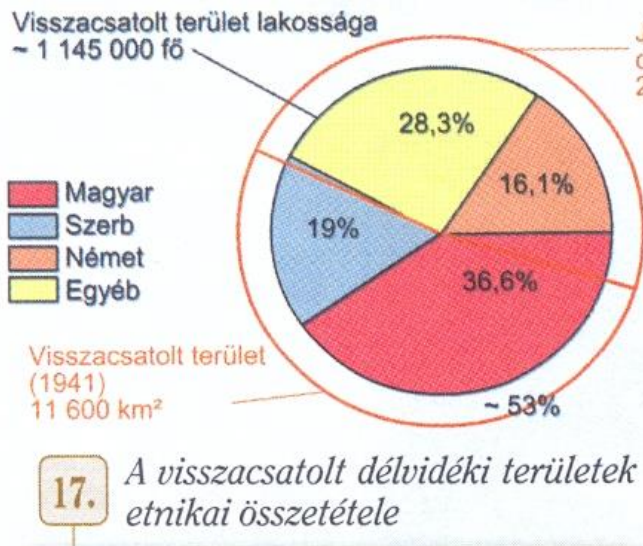
A magyarok nem kerülhették el, hogy a németek oldalán csatlakozzanak a háromhatalmi egyezményhez. Teleki miniszterelnök a németbarát **jugoszláv** kormányhoz közeledett, és **örök barátsági szerződést** írtak alá. A jugoszláv kormányt az angolbarát tisztek katonai puccsal megdöntötték. Így **Hitler** Jugoszlávia lerohanását elhatározta. Hitler ehhez a katonai akciójához a magyar kormánytól azt kérte, hogy állítsák ki a magyar hadsereget, és

támogassák őt katonailag. Győzelem esetén a Jugoszláviához került **Délvidéket** visszaadja, amit a trianoni diktátumban elcsatoltak Magyarországtól. Teleki

öngyilkossággal válaszolt

Hitler követelésére. Horthy kinevezte a következő miniszterelnököt **Bárdossy László** személyében. A

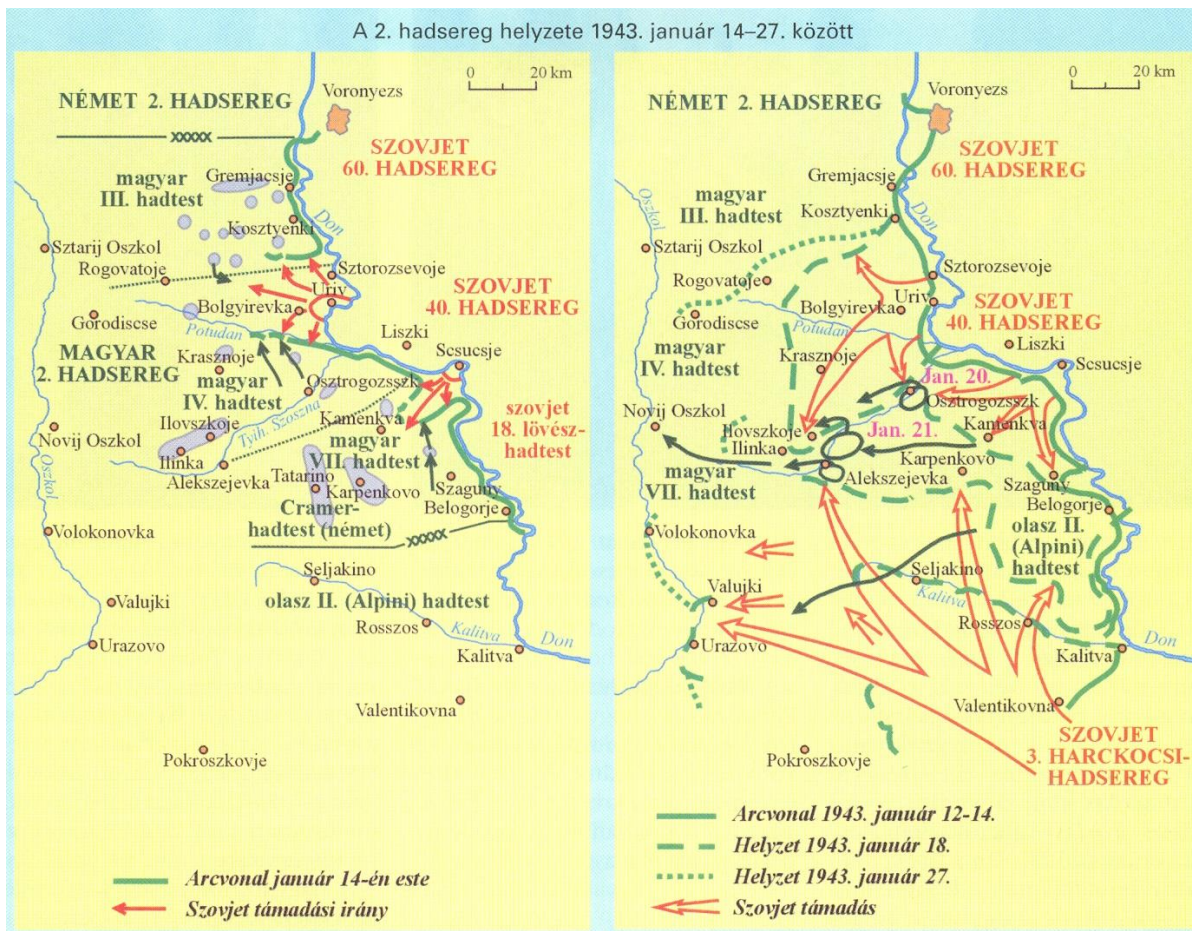
magyar csapatok bevonultak a Délvidékre. Magyarországhoz

csatolták a **Muraközt**, a **Mura-vidéket**, a **Baranyai háromszöget** és **Bácskát**.

54. Magyarország belépése a II. világháborúba

A Szovjetunió megtámadása

A németek **1941** júniusában megtámadták a Szovjetuniót, ezzel felrúgták a közöttük lévő megnevezési szerződést. Mivel Magyarországon erősen nőtt a német befolyás Hitler egy újabb magyar csapat bevonását kérte a szovjetek elleni hadjáratához. A magyar tisztikar kötelességének érezte a bolsevizmus ellen részt venni. A **Szovjetuniónak** is fájt a foga a közben Magyarországhoz visszakerült **Kárpátalja** egy része, ezért provokálta a magyarokat az ellenük belépő háborúba, mivel tisztában voltak azzal, hogy úgy is ők nyerik meg a háborút. Orosz földön a télvíz idején nem tudnak harcolni az európaiak. Így az oroszok **Kassát** bombázták. A magyar kormány erre hadat üzent a Szovjetuniónak, és kiállították a **második magyar hadsereget**.

Bárdossy menesztése

Bevetették a gyorshadtestet 50 000 fővel, ami megszálló feladatokat látott el. Magyarország ekkor Németország katonai szövetségesevé vált. 1942- ben 200 000 főből álló magyar hadsereget küldtek ki a frontra.

Német nyomásra Bárdossy alatt bevezették a [harmadik zsidó törvényt](#), mely megtiltotta a zsidók és a magyarok közötti házasságot. A németek moszkvai vereségén felbátorodva a németbarát Bárdossyt menesztették, és Kállay Miklóst nevezték ki miniszterelnöknek. / [1942-1944/](#)

Az ellenállás fokozódása

A német győzelembe vetett hit megingása, a németektől való függő helyzet, a fronton való harcok, halálhírek, rossz körülmények a hazai ellenállást váltották ki. Tüntetést szerveztek a Batthyány örök mécsesnél, majd halottak napján Teleki Pál sírjánál is. Létrejött a [Magyar Történelmi Emlékbizottság](#), amely a legnagyobb méretű tüntetést

szervezte meg a budapesti Petőfi - szobornál.

[Kállay](#) hintapolitikája

Kállay angolbarát politikus volt, igyekezett új irányt adni a magyar politikának.

A 2. magyar hadsereg a fronton rosszul felfegyverzett volt, a Sztálingrád felé előretörő német hadsereg bal szárnyán helyezkedett el, és a [Don- kanyart](#) védte. A magyar hadsereg hatalmas veszteséget szenvedett, és a felbomlás szélére került.

Kállay megkezdte a háborúból való kiugrás előkészületét. [Szent- Györgyi Albert](#) Nobel – díjas kutató vezetésével az angolokkal tárgyalások kezdődtek, majd előzetes fegyverszüneti egyezményt kötöttek. A kormány ez után megtagadta Hitler kérését, hogy újabb magyar sereget küldjenek ki a frontra.

55. Német megszállás és a magyar holokauszt

Német megszállás Magyarországon

Az angol hadsereg a várakozások ellenére nem közeledett hazánkhoz, viszont Hitler tudomást szerzett a magyar fegyverszüneti titkos tárgyalásokról.

Ezért úgy döntött, hogy Magyarországot megszállja./ Margaréta hadművelet / Ez be is következett 1944. III. 19-én.

Horthyt Németországba csalták, és így az ellenállás helyett a további együttműködést választotta. A Németországból hazatérő Horthynak Sztójay Dömét, a korábbi berlini

nagykövetet kellett kinevezni miniszterelnöknek. A miniszterelnök az országba érkező német erőkkel együttműködött, így felszámolta a németellenes politikai erőket. Bethlen István elrejtőzött, Kállay Miklós a miniszterelnökségről a várbarlangon keresztül a kormányzóhoz menekült, onnan pedig a török követségre. Az ország megmaradt haderejét a német haderő rendelkezésére bocsátották.

A magyar holokauszt

A zsidóságot megviselte a három zsidó törvény, mivel vallási és faji alapon jogfosztottá vált. Ennek ellenére a zsidóság nem menekült el, mivel a környező országokban a zsidóknak rosszabb volt a helyzetük, valamint bíztak a magyar államban.

Kamenyec-Podolszkijba deportálták a német megszállás alatt a zsidókat, az újvidéki vérengzés, és előzőleg a frontra való besorozás helyett a zsidókat munkaszolgálatba hívták be. A megszállás alatt kezdődött a zsidók végső megoldása: a sárga csillag viselése, a gettókba kényszerítés, és a deportálások. 1944 nyarán a német katonai vereségek hatására menesztette Sztójay Dömét, leállította a deportálást/a vonatot visszairányította./A budapesti zsidóság ezzel megmenekült.

56. A sikertelen végjáték

A kiugrási kísérlet és a nyilas hatalomátvétel

Horthy a szovjetekkel kezdett tárgyalni a háború befejezéséről. A szovjetek követelték az 1937-es határok visszaállítását/ **Kárpátalja**/, valamint a németeknek szóló hadüzenetet. Horthy nem számíthatott a magyar tisztikarra, mert azok többségében német barátok voltak. A **kiugrás tervéről** a németek tudomást szereztek. Ez a terv már megkésett volt/ **1944. X. 15.** / A németek elrabolták Horthy kisebb fiát, az ifjabb Miklóst, és vele zsarolták a kormányzót. Ezért Horthy lemondott a kormányzóságról, és német kényszerre maga helyett **Szálasi Ferencet** kellett kineveznie. Horthyt családjával együtt német fogságba hurcolták.

Nyilas uralom és a háború befejeződése

Szálasi Ferenc egy személyben miniszterelnök is volt, valamint államfő is, **nemzetvezető** címen. Ezzel kezdetét vette a Szálasi pártja, a nyilas párt uralma.

A nyilasok hozzáálltak a budapesti zsidóság kiirtásához. A deportálásokra már nem volt módjuk, így elhagyott bányákba hurcolták őket, és kivégezték. Magyar keresztény emberek életüket kockáztatva sok zsidót bujtattak a házaikban, pincéikben. Angelo **Rotta** pápai nuncius és **Wallenberg** svéd diplomata **menlevelek** kiadásával sok ezer zsidót mentett meg. Bajcsy-Zsilinszky Endrét, az ellenállás egyik vezérét, és Kiss János altábornagyot kivégezték. Megkezdődött Magyarországon a szovjet-német háború, a németek oldalán a hatalmon lévő nyilasokkal. **Budapest** ostroma alkalmából légi támadások voltak, aminek következtében a hidakat, gyárat, ipari központokat, kórházakat, közlekedési központokat bombáztak. **1945.IV. közepére** a háború véget ért a szovjetek győzelmével, és elkezdődött a **szovjet megszállás**. A német uralmat a **szovjet-bolsevik rémuralom** váltotta fel.

Veszteségeink

Egy millió ember vesztette életét a II. világháborúban. A doni katasztrófa, a kiugrási kísérlet következménye, a szovjet-német háború kapcsán 200 000 magyar katona vesztette életét, 800-9000 ezer katona került fogságba, Szibériába, a bombázások során meghalt jelentős civil ember. Anyagi veszteségeink, és a trianoni határok visszaállítása, még 6 + községgel, a határon túli magyarság további üldöztetése, a magyar nép **kollektív bűnössé** nyilvánítása, az elkövetkező 45 év a bolsevik diktatúra borzalmaival.

